

ПЛАН УПРАВЉАЊА ПРЕДЕЛА ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА ОВЧАРСКО- КАБЛАРСКА КЛИСУРА (2023-2032)

Чачак, октобар 2023. године

Редни број	САДРЖАЈ	Страна
	УВОД	4
	ПРАВНИ ОСНОВ	4
	ВРСТА И КАТЕГОРИЈА ПРИРОДНОГ ДОБРА	5
I	ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ, КАО И ПРИРОДНИХ РЕСУРСА	6
1.1.	Основне природне и створене вредности	8
1.2.	Природне вредности	9
1.3.	Створене вредности	38
II	ОЦЕНЕ СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА	50
2.1	Шуме	51
2.2	Ливаде	51
2.3	Водени екосистеми	52
2.4	Обрадиво земљиште	53
2.5	Сисари	53
2.6	Птице	53
2.7	Рибе	54
2.8	Водоземци и гмизавци	54
2.9	Инсекти	55
2.10	Остали организми	55
2.11	Ваздух	55
III	ПОЈАВЕ И АКТИВНОСТИ КОЈЕ УГРОЖАВАЈУ ЗАШТИЋЕНО ПОДРУЧЈЕ	56
3.1	Бесправна градња	56
3.2	Загађење водотокова и еутрофикације језера Међувршје	56
3.3	Саобраћај	56
3.4	Отпад	57

3.5	Депопулација становништва	57
3.6	Пожари	57
3.7	Посетиоци	58
VI	ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ	58
V	УСЛОВИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА	59
5.1	Кадровска и техничка опремљеност	59
5.2	Подршка на свим нивоима власти од министарства до локалне самоуправе	59
5.3	Обезбеђена финансијска и материјална средства за реализацију активности	59
5.4	Активна сарадња са научним институцијама	60
5.5	Активна сарадња са локалним становништвом, монашким заједницама, и свим другим заинтересованим интересним групама	60
VI	АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАВАЊУ, ПРАЋЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ	60
6.1	Организовани рад управљача	60
6.2	Заштита и очување природних реткости флоре и фауне	61
6.3	Истраживање, заштита и уређење објеката културно-историјског наслеђа	62
6.4	Водени екосистеми	63
6.5	Геологија	64
6.6	Посебне мере и активности ка спречавању и умањивању неповољних утицаја на вредности заштићеног подручја и животну средину	64
VII	НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ И ОБРАЗОВНИ РАД - АКТИВНОСТИ	67
7.1	Научно истраживачки рад	67
7.2	Образовни рад	68
VIII	АКТИВНОСТИ НА ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ, РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ ПРОСТОРА	69
8.1	Изградња објеката за делатност Управљача	69
8.2	Уређење и опремање атрактивних локација	70
8.3	Туристичка понуда	72

IX	ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПЛАНСКИХ НАМЕНА И РЕЖИМА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА	72
X	АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЂЕНОГ ПОДРУЧЈА	75
10.1	Израда WEB презентације	75
10.2	Штампани материјал	76
10.3	Сајмови	76
10.4	Медијска промоција	76
10.5	Догађаји	77
10.6	Организовање тематских предавања, трибина изложби	77
XI	СТУДИЈСКА (ИСТРАЖИВАЧКА) ПРОГРАМСКА И ПЛАНСКА ДОКУМЕНТАЦИЈА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ	77
XII	САРАДЊА И ПАРТНЕРСТВО СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ	79
XIII	АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА И НАЧИН ОЦЕНЕ УСПЕШНОСТИ ЊЕГОВЕ ПРИМЕНЕ	79
13.1	Рад чуварске службе, стручно усавршавање чувара природе и рибочувара, опремање чуварске службе	79
13.2	Обележавање граница заштићеног подручја и значајних локалитета	80
13.3	Мониторинзи врста (са посебним освртом на индикаторске врсте) и станишта, картирање природних вредности и утврђивање стања популације, израда регистра угрожених врста	80
13.4	Наставак пројекта „Заштита шумске сове“	80
13.5	Пројекат заштите дивље орхидеје (<i>Anacamptis pyramidalis</i>)	81
XIV	ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И ДРУГЕ МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШАВАЊЕ ПОВЕРЕНИХ ПОСЛОВА У УПРАВЉАЊУ ЗАШТИЂЕНИМ ПОДРУЧЈЕМ И НАЧИН ЊИХОВОГ ОБЕЗБЕЂЕЊА	81
ЛИТЕРАТУРА		84

УВОД

”Кад се из питомога Чачка, под вече погледа к западу уз лепу Мораву, два сахата више затвара се поглед двама високим кликовима. Оба врха, врхаста Овчар с леве а зупчасти Каблар с десне стране, у модрој вечерњој светлости, стоје као огромни ступови на вратима воденим, одакле се ваља Морава, највећа српска вода.“ Овако је 1875. у својој репортажи „Моравска клисура међу Овчаром и Кабларом“ писао мајор Михаило Илић, српски официр, један од јунака у бици на Јавору у Првом српско-турском рату, војни писац чија су дела служила као уџбеник за војне школе, преводилац са немачког, руског и француског, члан српског ученог друштва, претече данашње Српске академије науке и уметности.

Богата флора и фауна, ретке биљне и животињске врсте, извори топле минералне воде и манстири чији значај превазилази границе Србије, намећу потребу да се поштују закони Бога, Природе и Државе.

ПРАВНИ ОСНОВ

Овчарско-кабларска клисура је заштићено подручје I категорије Предео изузетних одлика, а управљач је Туристичка организација Чачка из Чачка (Уредба о проглашењу Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ која је објављена у „Службеном гласнику РС“ бр. 77/2021 од 30.07.2021. године, а ступила је на снагу 07.08.2021. године).

Заштићено подручје Предео изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ има површину од 4.910,8 ха. На подручју Овчарско-кабларске клисуре установљени су режими заштите I степена (8,47 ха), II степена (1205,44 ха) и III степена (3696,89 ха). Границе заштићеног подручја дефинисане су Уредбом о заштити Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ („Службени гласник РС“ бр.77/2021).

На основу члана 52 Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 исправка, 14/2016, 95/2018 – други закон и 71/2021), Уредбе о проглашењу Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ („Службени гласник РС“ бр. 77/2021), Водних услова (бр.325-05-684/2022-07) – Републичке дирекције за воде – Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, као и Услова заштите природе (03 бр. 023-3050/2 од 22.10.2021. године) – Завода за заштиту природе Србије управљач заштићеног подручја доноси План управљања на период од десет година, на који сагласност даје надлежно министарство. План управљања се спроводи кроз Програме управљања које доноси управљач заштићеног подручја за сваку годину у току периода на који се План односи, а на које сагласност даје надлежно министарство.

План управљања, поред Уредбе о проглашењу Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“, представља најважнији акт којим се одређују: начин спровођења мера заштите, коришћење и управљање заштићеним подручјем, смернице и приоритети за заштиту и очување природних и културних вредности заштићеног подручја, као и смернице за развој, пре свега уз уважавање потреба локалне заједнице.

Планом управљања Пределом изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ дефинисани су основни циљеви на заштити, очувању и унапређењу природних и културних вредности, унапређења стања заштићеног подручја, даљих научних истраживања, презентације и популаризације подручја.

У складу са задатим циљевима планирани су задаци и активности на заштити природних и културно-историјских вредности, спречавању активности које могу нарушити својства предела, заштити и унапређењу, као и одрживо коришћење природних ресурса, научно истраживачку активност, културно-образовну активност, презентацију и популаризацију вредности предела, уређење подручја и изградњу објеката у пределу, успостављање и развој туристичких, рекреативних и других равнојних функција предела.

ВРСТА И КАТЕГОРИЈА ПРИРОДНОГ ДОБРА

Вредновањем природне целине Овчарско-кабларске клисуре, утврђено је да поседује својства предела изузетних одлика.

„Предео изузетних одлика је подручје препознатљивог изгледа са значајним природним, биолошко-еколошким, екосистемским и културно-историјским вредностима које се током времена развијало као резултат интеракције природе, природних потенцијала подручја и традиционалног начина живота локалног становништва“ (чл. 33 Закона о заштити природе - „Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 исправка, 14/2016, 95/2018 – други закон и 71/2021).

Према класификацији националног законодавства Предео изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ сврстан је у I категорију – заштићено подручје међународног, националног, односно изузетног значаја (Правилник о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја „Службени гласник РС“ бр. 97/2015).

У складу са категоризацијом Светске уније за заштиту природе IUCN заштићено подручје Предео изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ сврстава се у: Категорија/Category V – Заштићени копнени / морски предео - Protected landscape *„Заштићена подручја где је дуготрајна интеракција човека и природе произвела јединствене еколошке, биолошке, културне и екосистемске вредности где је одржавање тог односа неопходно ради очувања ових вредности.“*

(Водич за примену IUCN категорија управљања за заштићена подручја, WCSA, IUCN, 2008, Гланд, Швајцарска).

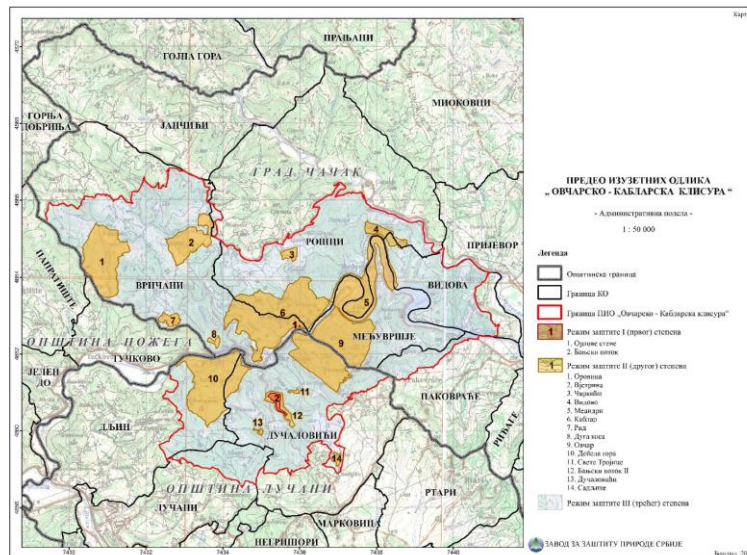
I Приказ главних природних и створених вредности, као и природних ресурса

Овчарско-кабларска клисура, једна од најлепших клисура Србије, налази се на западу Србије у оквиру Западнoг Поморавља и упоредничке удолине Западне Мораве која спаја Пожешку и Чачанску котлину. Предеоно подручје природног добра чини клисура са планинским целинама Овчара и каблара на који се западно надовезује Дебела гора са једне стране и са друге стране побрђе не коме се налази село Врњчани.

Западноморавска долина је најзначајнији упореднички путни правац у Србији који пресеца Ибарска магистрала и која се наслања на путни правац долином Велике Мораве на пут Београд – Ниш – Скопље. Траса аутопута А2 „Милош Велики“ пролази непосредно уз источну границу заштићеног подручја, а чвориште аутопутева А2 и А3 у Прељини удаљено је свега десетак километара. Окосницу железничког саобраћаја чини електрифицирана пруга Пожега-Краљево.

Овчарско-кабларска клисура се налази у релативној близини великих туристичких и бањских центара, као што су Златибор, Тара, Дивчибаре, Врњачка бања, Бања Горња Трепча...

Слика 1. Предео изузетних одлика "Овчарско-кабларска клисура"
Режими заштите и административна подела
размера 1:50000

Слика 2. Предео изузетних одлика "Овчарско-кабларска клисура"
 Географски положај размера 1:2000000

Слика 3. Границе Предела изузетних одлика "Овчарско-кабларска клисура"
 размера 1:300000

1.1. Основне природне и створене вредности

Атрактивну морфолошку особеност овог подручја чини ерозиони облик рељефа који је изражен клисурастом, дубоко усеченом речном долином и изванредно израженим укљештеним меандрима који по својим димензијама и начину постанка превазилазе већину оваквих облика у Србији. Поред њих издваја се још 12 репрезентативних геолошких и геоморфолошких објеката геонаслеђа.

Живи свет одликује се значајном специјском и екосистемском разноврсношћу заснованом пре свега на разноликости и специфичностима станишта Овчарско-кабларске клисуре.

Подручје клисуре одликује изузетно флористичко богатство и као таква представља један од центара разноврсних екосистема и вегетацијских серија од полидоминантних, преко осиромашених, реликтних заједница до заједница савременог типа. Забележено је присуство 864 биљна таксона од којих је: 18 строго заштићених биљних врста, 43 ендемичне врсте и 47 реликтних врста што представља готово четвртину укупне флоре Србије. Значај Овчарско-кабларске клисуре, као рефугијално станиште ретких и реликтних биљних заједница, на националном нивоу огледа се у очувању генетског, специјског и екосистемског диверзитета.

Присуство терцијарних реликата, било да се ради о изданаџким шумама, или о шибљачким формацијама, у храстовим или прелазно храстово-буковом појасу, представља јединствену вредност подручја. Њихово присуство говори о старом пореклу вегетације, те се може рећи да Овчарско-кабларска клисура представља мали музеј природе где се среће вегетација каква је била у прошлости.

У Овчарско-кабларској клисури регистровано је укупно 187 врста птица, што представља више од 50% од укупног броја регистрованих врста на територији Србије. Заштићено подручје ПИО „Овчарско-кабларска клисура“ налази се у границама међународно значајног подручја за птице ИВА подручје „Овчарско-кабларска клисура“. Од укупног броја до сада регистрованих врста 109 врста има статус гнезларица подручја, 5 врста је у статусу могућа/вероватна гнезларица, док се 11 врста води као ишчезла гнезларица. Све то чини укупно 125 врста гнезларица овог подручја.

Херпетофауна је заступљена са 11 врста гмизаваца и 9 врста водоземаца, од којих 6 врста гмизаваца и 8 врста водоземаца спадају у строго заштићене врсте.

Са аспекта заштите и очувања фауне сисара основне вредности Овчарско-кабларске клисуре огледају се у завидном диверзитету станишта и њихове очуваности што представља добар потенцијал за разноврстан и богат свет фауне сисара. Осим тога, самим географским положајем подручје представља значајан комуникациони чвор за дисперзивна и миграторна кретања многих значајних врста у националним и међународним оквирима (вук, мрки медвед и др.)

За очување билошке разноврсности ихтиофауне значајне су строго заштићене врсте риба: вијуница, вијун и балкански вијун, као и осталих 18 аутохтоних рецентних врста риба од којих 14 има статус заштићених врста.

Досадашњим истраживањима фауне инсеката регистровано је 109 врста дневних лептира од којих 16 има статус строго заштићених врста на националном нивоу, док је 6 врста од међународног значаја. Вилински коњици заступљени су са 31 врстом, тврдокрилци са 10 врста, код правокрылаца имамо налазе за 79 врста од којих су 44 врсте зрикаваца и 35 врста скакаваца. Забележено је присуство 165 врста стеница из 20 фамилија, међу којима су заступљене ендемске врсте и нова врста за фауну Србије.

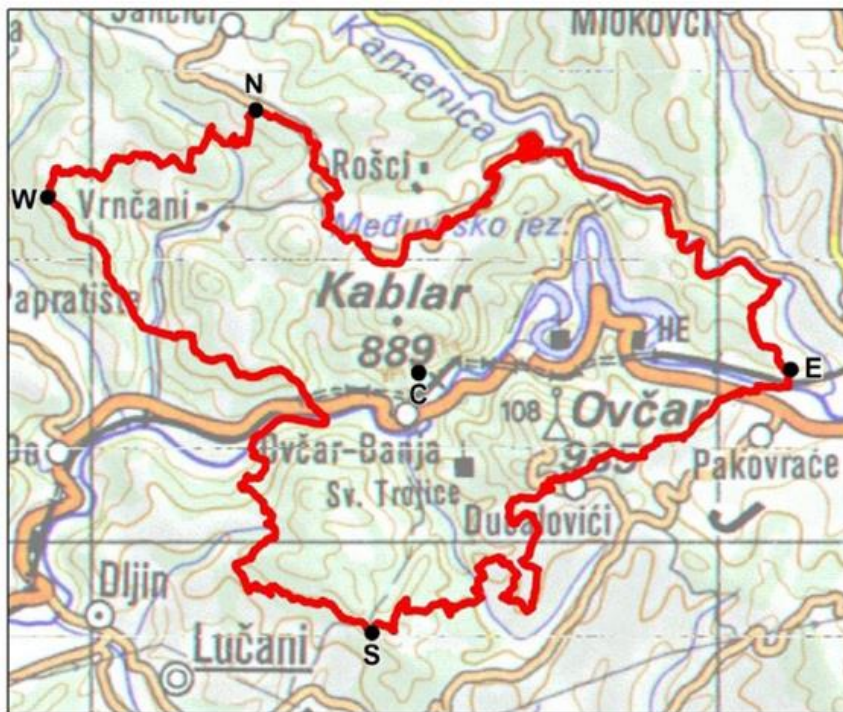
Када говоримо о створеним вредностима на првом месту по значају и изузетној вредности истичемо 12 светилишта, од чега је 9 данас активних манастира, једна црква на старом манастирском месту и збег пећина црква - капела - спомен костурница. Манастири постоје вековима током којих су се стопили у природни амбијент клисуре, а молитва и звук звона несумљиво су овом простору дали посебну димензију узвишености и духовности, због чега се Овчарско-кабларска клисура назива и СрпскаСвета гора.

1.2. Природне вредности

1.2.1. Геолошке одлике

Област Овчара и Каблара у тектонском погледу састоји се од два изразито различита подручја: југозападни део припада унутрашњим Динаридима, а североисточни део екстерном појасу Вардарске зоне. Граница ових јединица иде маркантним разломом правца северозапад – југоисток, који пролази преко Овчар Бање. Друга група раседа, правца североисток – југозапад, управна је на претходно споменуто раседну зону. Ови раседи су по правилу млађи и боље изражени, тако да су пореметили раседе прве групе и равни навлачења.

Слика 4. Координате Предела изузетних одлика "Овчарско-кабларска клисура"

Табела 1. Координате

Координате	Гаус-Кригер		Географске	
	Тачка	Y	X	E
E	74 41 201,00	48 627 56,12	20°15'45,44"	43°54'24,96"
W	74 293 76,58	48 65 437,64	20°06'54,26"	43°55'48,09"
N	74 32 646,02	48 66 839,43	20°09'04,24"	43°56'34,61"
S	74 34 498,82	48 585 32,53	20°10'46,96"	43°52'29,42"
C	74 35 288,79	48 62 685,98	20°11'19,85"	43°54'20,34"

Табела 2. Удаљеност заштићеног подручја у односу на веће градове (у km.)

Градови Удаљеност у km	
Београд	156
Нови Сад	240
Ниш	202
Ужице	41
Чачак	17

Појас унутрашњих Динарида у заштићеном подручју изграђују масивни, ретко банковити горњокредни кречњаци турона, док је Вардарска зона разноврсније геолошке грађе и захвата знатно већи простор. Изграђују је доњепалеозојски метаморфосани пешчари, седименти средње и горњетријаске старости, затим ултрамафити и дијабаз-рожњачка формација као и седименти миоценске старости (тортон).

1.2.2. Геоморфолошке одлике

Подручје Овчарско-кабларске клисуре одликује се сложеним рељефом, што је условљено положајем клисуре на контакту Динарида и Вардарске зоне са мезозојским седиментима и магматским стенама. Структурни контакт условио је значајна неотектонска дешавања на подручју клисуре којим је створен генетски врло сложен рељеф.

У геоморфолошком смислу Овчарско-кабларска клисура је најсложенији облик рељефа предметног подручја. Будући да се Западна Морава попреко усеца у крупне морфоструктуре Овчара и Каблара, сматра се да је клисура дискордантних и попречних одлика. На основу геоморфолошких, али и геолошких показатеља закључује се да је клисура прошла кроз две језерске и три флувијалне (речене) фазе. Овчарско-кабларска клисура почиње код села Гугаљ, код ушћа реке Бјелице и завршава се код ушћа реке Каменице укупне дужине око 23 km. На овом подручју издвајају се шири делови клисуре

од села Гугаљ до села Тучково и непосредно до ушћа реке Каменице, као и ужи или непосредни део од села Тучково до манастира Ваведење (дужина овог дела је 16 km). Главна морфолошка особеност клисуре су импресивне окуке речног тока Западне Мораве. Ове окуке се издвајају као накалемљени, наслеђени или укљештени меандри. Највећа дубина клисуре је у њеном средишњем делу која у односу на врх Каблара износи 620 m, а у односу на врх Овчара 710 m. У овом делу су и највећи генерални нагиби долинских страна од 30°-50°.

Овчар који је готово у целини изграђен од кречњака има облик домног узвишења, стрмих страна и заобљеног темена са динарским правцем пружања. Планинске стране, поготову према клисури, су врло стрме са местимичним појавама одсека и плитких сувих долина повремених потока.

Каблар има асиметричан попречни профил са изразито стрмом југоисточном страном према клисури на којој се издваја више импозантних кречњачких одсека-литоца. Супротна северозападна страна је мање нагнута и до знатних висина покривена језерским седиментима.

У оквиру морфологије треба поменути импозантну кањонску долину Бањског потока усечену дуж раседа на контакту тријаских и горњокредних кречњака. На левој обали потока, око 1km узводно од ушћа исталожена је бигрена тераса испод једног мањег карстног извора. Испод терасе заступљено је одлагање травертина и у самом кориту Бањског потока у виду нижих пречага чиме је настала серија мањих басенчића и слапова преко травертина. Такође треба поменути кањон Врнчанске реке усечен између Оровице и Шеста као крајњег западног обронка Каблара.

У Овчарско-кабларској клисури бележимо и појаве урниса, као и клизишта мањег обима. Велики урнис се десио 1896. године у непосредној близини данашње бране Овчар Бања када се у речно корито обрушила огромна количина земље и стена Дебеле горе.. Два мања урниса догодила су се 1971. и 1972. године наспрам места великог урниса. Занимљиво је да се зона урниса поклапа са правцем великог раседа контакта Динарида и Вардарске зоне. Забележене су појаве мањих клизишта у близини ушћа тројичког потока и у Рапајловачи (близина манастира Јовање).

У кречњацима клисуре забележени су и секундарне појаве карста. Од површинских карстних одлика заступљене су вртаче на доњокредним кречњацима Дебеле горе и неколико вртача на Каблару. Обиласком терена на ширем подручју клисуре регистрован је већи број спелеолошких објеката. Посебно су бројни објекти типа окапина или фрагменти карстних канала испод литица Каблара. На централној стени је пећина Турчиновац са улазом висине 10 m, и ширине 6 m који се налази на висини од око 40 m од подножја литице. Према предању ова пећина је била монашка испосница или збег пећина током периода турске владавине. Карактеристична је пећина кађеница на десној страни клисуре, испод виси Секира на Дебелој гори. Ова пећина је тридесетих година XX века претворена у меморијално- сакрални објекат као споменик на страдање српског збегача маја 1815. године . Од спелеолошких објеката треба споменути Врелску пећину, на левој обали Бањског потока, са 56 m истражених канала, Велику пећину и Бездан у Шанику.

1.2.3. Објекти геонаслеђа

За потребе формирања Инвентара објеката геонаслеђа у рељефу Овчара и Каблара, на основу постанка, издвојене су две групе објеката геонаслеђа:

1. ОБЈЕКТИ ГЕОМОРФОЛОШКОГ НАСЛЕЂА
 - Хидролошко наслеђе
 - Карстни облици – спелеолошко наслеђе
2. ОБЈЕКТИ ГЕОЛОШКОГ НАСЛЕЂА
 - Каменоломи
 - Налазишта минерала и сировина

Геоморфолошки објекти геонаслеђа представљају репрезентативне облике у рељефу настале под утицајем ерозивно-акумулативних процеса. Они због својих специфичности представљају добра од општег интереса, те их на основу тога треба заштитити (Новаковић, 2008).

1.2.3.1. Објекти геоморфолошког наслеђа

Хидролошко наслеђе

Овчарско-кабларска клисура повезује појешку и чачанску котлину. Усечена је између планина Овчар (986 m) на југоистоку и Каблара (889 m) на северозападу и представља најдубљи и најизраженији део долине Западне Мораве. Клисура обухвата простор од ушћа Бјелице до ушћа Каменице дужине око 23 km. Најстрији и најужи део клисуре од виса Бабин нос до бране ХЕ Међувршје има дужину од 13,5km.

Укљештени меандри Западне Мораве. За разлику од меандара који се по широким алувијалним равнинама могу слободно бочно померати, укљештени меандри се налазе на дну дубоких, клисурастих или кањонских долина, па је њихово бочно померање онемогућено. Западна Морава је изградила три укљештена меандра на изласку из најдубљег дела Овчарско-кабларске клисуре.

Слапови Бањског потока се налазе у долини која местимично има клисураст карактер на 1 km од његовог ушћа у Западну Мораву. Долина овог потока усечена је на контакту између средњекредних (туронских) кречњака који граде леву страну и средњетријаских масивних кречњака на десној страни, услед чега Бањски поток има асиметричан попречни профил.

Водопад Селац се налази у долини истоименог потока усеченог на источној падини Каблара. Током сушних летњих месеци поток пресушује. Долина овог потока усечена је у стене дијабазројачке формације.

Карстни облици – спелеолошко наслеђе

Највећи део Овчарско-кабларске клисуре изграђен је од различитих варијетета кречњака. Под утицајем хемијске крашке ерозије у кречњацима се јављају крашки облици рељефа. Ипак подручје није изграђено од чистих кречњака са великом заступљеношћу СаСО₃, па се на овом простору јављају само поједини облици крашког рељефа.

Врелска пећина се налази на западним падинама Овчара у долини Бањског потока. Дужина испитаних канала износи 56m. Вреска пећина је типична речна проста пећина.

Током периода великих вода подземни ток избија на отвор пећине, док при ниском водостају воду проводе доњи канали.

Слика 5. Кађеница

Пећина Кађеница смештена је у подножју Дебеле горе на десној обали Западне Мораве. Пећина је формирана у доњокредним-туронским масивним кречњацима.

Велика пећина се налази у југозападном делу Каблара, у подножју одсека испод Симине косе. Ова пећина припада типу окапина и може бити значајан локалитет за археолошка истраживања. Наиме овакве окапине су током Леденог доба представљале веома погодна станишта наших предака или животиња.

Јама Бездан формирана је у доњетриаским масивним кречњацима, а налази се на Каблару у реону Шаника.

Саломна вртча налази се на југоисточној страни Каблара на висини од око 600m. Вртча је ваљкастог облика дубине 9,5 m и пречника 3,5 m и пукотинама је повезана са окапином која се налази нешто ниже од ње.

1.2.3.2.Објекти геолошког наслеђа

Геолошко наслеђе чине различите стене, минерали и профили тектонске структуре које од значаја за праћење промена које су се дешавале на Земљи током геолошке прошлости, за разумевање садашњег стања Земље, као и предвиђање будућих догађаја (Новаковић, 2008).

Каменолом 1 се налази испод виса Каменова глава, поред регијоналног пута на око 1km од школе у Рошцима. Висина одсека је око 10 m. Каменолом је изграђен од танкослојевитих ситнозрних кластита који су тектонски поремећени. Заталасани слојеви се налазе у готово вертикалном положају.

Каменолом 2 се налази на северозападним падинама Каблара на надморској висини од 780 m . Одсек је изграђен од средњомиоцених седимената који су овде представљени пешчарима, лапорцима, глинцима са прослојцима угља, лапоровитим кречњацима и туфозним пешчарима. Ове стене указују на морску седиментациону средину, углавном плитководног карактера. Како су ове стене таложене на дну језерског басена, а сада се налазе на висини од 780 m говори о процесу тектонског издизања терена.

Каменолом 3 се налази на одсеку изнад леве обале Западне Мораве нешто низводније од Видовског тунела, на надморској висини од 420 m. Овде су заступљени средњеоцењски седименти са лапоровитим и песковитим кречњацима и бречама са дробином од рожнаца.

Налазишта минерала и стена – Бигар у долини Бањског потока. Бигар је шупљикава, хемијска седиментна стена која настаје таложењем из топлих и хладних раствора. Бигар у долини Бањског потока настаје када се из воденог раствора калцијум бикарбоната ($\text{Ca}(\text{HCO}_3)_2$), прилоком преласка преко брзака издваја угљендиоксид CO_2 , док се калцијум карбонат таложи на пречагама. Таложење бигра потпомажу маховине које за процес фотосинтезе користе угљен диоксид издвојен из раствора калцијумбикарбоната.

1.2.4 Хидрологија

Река Западна Морава настаје спајањем Ивањичке Моравице и Ћетиње. Сливно подручје реке захвата површину, до станице Јасика, 14 721 km^2 . Највећи протицај овај ток има марта или априла месеца 183 m^3/s , а најмање у периоду август-октобар 43 m^3/s (просек 106 m^3/s).

Главни хидрографски објекти су водоток Западне Мораве и две акумулације настале преграђивањем реке. До профила бране ХЕ „Овчар Бања“ површина слива Западне Мораве износи 3155 km^2 , а средњи вишегодишњи протицај око 35 m^3/s . На основу мерења водостаја на хидролошкој станици „Гугаљски мост“ (престала са радом 1979. године) која се налазила узводно од ушћа Бјелице, прорачунат је и апсолутно максимални протицај од 1250 m^3/s који се десио маја 1965. године, у време катастрофалне поплаве Западне Мораве. На хидролошкој станици „Кратовска стена“, низводно од ушћа Бјелице (почела са радом ,1978.године), докле је површина слива 3077 km^2 , максимални протицај је био 896 m^3/s (15.05.2014.године), а минимални свега 1,11 m^3/s (17.09.2014.године).

Табела 3. Проток Западне Мораве (m^3/s), хидролошка станица Кратовска стена

Година	Проток	Минимални проток	Максимални проток	Просечан годишњи проток
2012		5,29	226	29,0
2013		5,0	213	23,5
2014		8,09	896	50,8
2015		8,87	387	45,3
2016		10,0	781	/
2017		3,09	169	/
2018		4,28	238	40,1
2019		1,11	508	29,1
2020		3,63	804	26,3

На Западној Морави у Овчарско-кабларској клисури подигнуте су педесетих година прошлог века две бране и формиране хидроакумулације за потребе електропривреде. Изграђене су бране ХЕ „Овчар Бања“ и ХЕ „Међувршје“. Акумулација „Међувршје“ је конструисана за испуштање количина воде до 1500 m^3/s , Језеро „Међувршје“ било је у првим деценијама експлоатације изложено интензивном засипању. Ти су процеси касније изгубили на снази, али се процењује да је данас преко 70% запремине језера засуто речним

наносом и муљем. Узводна акумулација „Овчар Бања“ је примила главни удар ерозивног рада у сливу и за првих неколико година експлоатације била је засута око 50%. Данас је акумулација готово у потпуности запуњена наносом и у хидролошком погледу сведена је на ујезерен и плитак речни ток.

Осим водотока Западна Морава на заштићеном подручју постоје стални водотоци Врнчанска река и Бањски поток, затим Селачки поток, Тројички поток и Асановац који пресушују у случају екстремно сувих летњих месеци, као и десетине повремених водотокова активних у периоду топљења снега и обилних кишних падавина.

Хидролошку особеност подручја представљају геотермалне воде Овчар Бање.¹ Природно извориште се карактерисало дифузним истицањем у шљунковити речни нанос у овчар-бањском проширењу, а главни извори су се до 1896.године² налазили са десне стране Западне Мораве (односно испод Овчара-по чему је бања тако и названа). За коришћење термалних вода изграђена су два копана бунара, удаљена међусобно десетак метара, на десној обали одводног канала ХЕ „Овчар Бања“, недалеко од ушћа у Западну Мораву. Из већег бунара, дубине 9,2 m и ширине 2,1 m, ископаног 1953. године, а мањи бунар, дубине око 6,5 m и ширине 2,5 m, који је изграђен 1960.године у функцији је обезбеђења термалне воде за лечилиште „Бања Лек“ и велнес центар „Каблар“, као и санитарне воде за један број корисника у Овчар Бањи (Електроморава, манастири Никоље и Благовештење, око 50 станова и др.), у укупној количини 12 l/s. Пробним црпљењем бунара утврђен је капацитет изворишта од око 50 l/s, уз снижење нивоа воде у бунару око 2 m и смањење температуре воде са 37,7° C на 36,5° C. Дубина воде у бунару је 3 m. Хидрогеолошким истраживањима, уз израду истражних бушотина и бунара са леве стране одводног канала, обновљеним у периоду 1978-1983. и 1989-1992. године нису утврђене резерве термалних вода значајнијег капацитета нити веће температуре тако да копани бунари и даље представљају главно извориште. Имајући у виду својства лековитог природног фактора и друге природне и антропогене чиниоце, Влада републике Србије је 2011. године, на основу Закона о бањама („Службени гласник РС“, бр.80/92), Уредбом утврдила подручја насеља Овчар Бања за бању, на територији града Чачка и општине Лучани, на површини око 867,5 ha („Службени гласник РС“, бр.100/11).

Термо минерална вода из базена је искоришћена и спроведена цевоводима до свих корисника у Овчар Бањи. Објекат Велнес центра у Овчар Бањи греје се термалном водом и

¹ У протеклих више од 120 година од како је 1895.године др М.Т.Леко радио прве анализе бањске воде, физичке, хемијске и медицинске карактеристике термалних воде Овчар Бање биле су предмет испитивања већег броја институција и истраживача. Ради процене могућности коришћења термалне воде, Институт за рехабилитацију из Београда је 2011. године извршио потребне анализе и дао мишљење о терапијској вредности и индикацијама за употребу. Термална вода представља олигоменералну, слабоминерализовану (минерализација 0,6725 g/l) хомеотерму (температура 34,1°С), са високим садржајем и повољним односом јона калцијума, магнезијума и хидрокарбоната, малим присуством растворених гасова (CO₂ и H₂S) и радиоактивношћу у оквиру прописаних вредности. Може користити у балнеотерапијске сврхе као допунско средство лечења у склопу медицинске рехабилитације купањем на постојећој температури, као и пијењем

² Те године, у поводњу изазваном изузетно великим водама Мораве и одношењем природне бране формиране одроном стеновитог материјала, око 250 m, низводно од места данашње бране ХЕ „Овчар Бања“, река је променила правац тока, а термални извори су се нашли на левој, кабларској страни Западне Мораве. Међутим, стари назив бање је задржан до данас, иако се она после поплаве називала и Благовештењска бања.

треба разматрати могућности да на овај вид грејања пређу и други објекти што било изузетно значајно са аспекта еколошке заштите животне средине. Посебно је значајно истаћи да је постојећи бунар издашан, и да је цело подручје богато термоминералном водом те би у даљем развоју бање који тек предстоји могуће отворати нове бушотине и несметано снабдевати будуће туристичке капацитете.

На територији Овчарско-кабларске клисуре постоји више извора и чесама пијаће воде од којих треба посебно издвојити Шаничку чесму, чесму села Рошци, Изворак, Санцикова вода, Матова чесма, Стублина, Глоговац, Судовиште и чесму у Планинцима.

1.2.5.Клима

Одлике климе, осим општим географским положајем планског подручја у односу на устаљене регионалне правце кретања ваздушних маса, условљене су значајном просторном варијабилношћу климатских чинилаца везаном за висинске разлике, експозиције, нагиб, морфолошки склоп (отвореност или затвореност) терена и др. Према подацима метеоролошких осматрања за период 1961-1990.године са ГМС „Пожега“ (310 m.), као најближој планском подручју, затим са МС“Чачак“(250 m.) у периоду 1961-1985. године и са ГМС „Краљево“(215 m у периоду 1961-1990. године, може се закључити да су температуре ваздуха у чачанско-краљевачкој котлини за 1,0-1,5°C веће него у појешкој, и да су делови подручја источно од темена планинске греде Овчар-Каблар топлији од оних који су окренути, односно експонирани према појешкој котлини. Претпоставка је да се у зависности од надморске висине и експозиција, на подручју Овчарско -кабларске клисуре, средње годишње температуре ваздуха крећу од 10°C у најнижим, долињским деловима до 8 ° С на горњим, планинским деловима подручја, са надморским висинама преко 800 м. Такође, и годишње суме падавина се повећавају са надморском висином и у вишим деловима подручја крећу се у распону 800-850 mm. Такође, анализом података метеоролошких осматрања са ГМС „Пожега“ за период 1981-2010. године констатовано је повећање средњих вредности температура ваздуха, годишњих (на 9,7°C), јулских (на 20,0 °C) и јануарских (на-1,6 °C), као и апсолутног температурног максимума (на 41,0°C) и смањење средње годишње количине падавина (на 726,4 mm) у односу на период 1961-1990. године.

Управљач заштићеног подручја је крајем 2014. године набавио и инсталирао две аутоматске метеоролошке станице типа Davis Vantage Pro, лоциране у Овчар Бањи (280 mnv) и на врху Каблара (884 mnv). Можемо рећи да се од 2015. године формира прва база метеоролошких података осматраних директно на локацијама у Овчарско-кабларској клисури. Нажалост за овај период у Метеоролошким годишњацима РХМЗ-а нема податка за мерења у Чачку, већ само за ГМС „Пожега“. Средња годишња температура ваздуха у Пожеги за период 2015-2020 година износи 10,7 °C . Подаци за мерна места Овчар Бања и Каблар за период 2015-2021 година дају средњу годишњу температуру ваздуха у Овчар Бањи од 11,3 °C, односно 10,3 °C за врх Каблара. Занимљиво је срдња месечна температура ваздуха за месеце јануар и децембар виша на Каблару него у Овчар Бањи.

Табела 4. Средње дневне температуре ваздуха ($^{\circ}$ C) метеоролошка станица Каблар

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	просек
Јануар	/	0,7	-5,7	2,6	-2,9	1,2	-0,1	-0,7
Фебруар	/	6,0	2,8	-1,1	1,6	3,7	4,5	2,9
Март	/	4,3	7,6	3,3	7,0	4,5	2,6	4,9
Април	10,6	10,9	7,8	14,0	9,7	9,6	6,2	9,8
Мај	14,6	12,3	13,4	16,3	10,6	12,2	13,0	13,2
Јун	16,6	17,6	19,5	17,0	19,3	16,0	19,6	17,9
Јул	22,0	19,9	21,0	17,9	19,5	18,4	21,9	20,1
Август	21,6	17,6	21,9	20,7	21,8	/	20,2	20,6
Септембар	16,4	15,7	14,4	15,9	16,4	17,1	15,6	15,9
Октобар	8,9	7,9	10,9	11,8	14,0	11,6	7,4	10,4
Новембар	7,9	5,3	4,8	5,6	9,0	5,2	6,0	6,3
Децембар	4,3	0,0	1,8	0,3	3,3	3,4	1,2	2,0
годишња	/	9,8	10,1	10,2	10,8	/	10,1	10,3

Табела 5. Средње дневне температуре ваздуха ($^{\circ}$ C) метеоролошка станица Пожега

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	просек
Јануар	0	-1,2	-6,6	0,6	-2,2	-1,9	/	-1,9
Фебруар	1,9	6,6	2,9	0,7	1,9	3,5	/	2,9
Март	5,4	6,5	8,3	5,5	7,2	6,1	/	6,5
Април	10,0	12,3	9,4	14,2	11,7	10,1	/	11,3
Мај	16,5	14,2	15,3	17,5	13,2	14,4	/	15,2
Јун	18,3	19,9	20,4	19,1	20,7	18,3	/	19,4
Јул	22,4	21,1	21,5	20,1	20,3	20,0	/	20,9
Август	21,6	18,7	21,0	20,9	21,2	20,5	/	20,7
Септембар	17,6	15,7	15,7	15,6	15,9	16,6	/	16,2
Октобар	10,7	9,7	10,1	11,2	11,3	11,1	/	10,7
Новембар	4,8	4,6	4,5	5,0	8,6	5,4	/	5,5
Децембар	0,4	-1,5	2,1	0,2	1,7	2,5	/	0,9
годишња	10,9	9,5	10,4	10,9	11,0	10,6	/	10,7

1.2.6 Биљне заједнице

Разноликост рељефа и геолошке подлоге, као и климе подручја и микроклиме појединих делова клисуре условили су разноврсност биљног света, како биљних врста тако и биљног покривача. У Овчарско-кабларској клисури карактеристична је појава инверзије-смењивање вегетације у нижим деловима налазе се мезофилнијим, а у највишим термофилнији типови.

Флору Овчарско-кабларске клисуре, према резултатима досадашњих теренских истраживања и прикупљањем података из литературе, чини 869 биљних таксона. Чињеница да се на овом релативно малом простору може срести готово четвртина целокупне флоре Србије говори о изузетном флористичком богатству.

Од укупног броја врста чије је присуство до сада бележено у клисури њих 290 има национални и међународни значај. Ту сврставамо ендемичне, реликтне, строго заштићене

и заштићене врсте, као и оне које су значајне на нивоу Европе („Европска црвена листа васкуларне флоре“).

Слика 6. Медени каћунак
Orchis ustulata

Слика 7. Златна папрат
Asplenium ceterach

Према националној регулативи 18 биљних врста има статус строго заштићених (строго је забрањено њихово брање, чупање, или уништавање, као и нарушавање станишта), док 93 таксона имају категорију заштићених. Међу заштићеним врстама њих 49 је обухваћено Уредбом о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне (Службени гласник РС бр. 31/2005, 45/2005, 22/2007, 38/2008, 9/2010, 69/2011 и 95/2018 - др. закон) и њихово сакупљање је дозвољено уз одређене услове према годишњем контингенту који прописују Завод за заштиту природе Србије и надлежно Министарство.

Правилником о прекограничном промету и трговини заштићеним врстама (Службени гласник РС бр. 99/09 и 6/2014) обухваћене су врсте које се налазе у Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених врста биљака, животиња и гљива (Службени гласник РС бр. 05/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016). Свих 25 врста дивљих орхидеја колико је откривено на овом подручју, као и висибабa (*Galanthus nivalis*) наведене су на CITES конвенцији. Наведене врсте је забрањено комерцијално експлоатисати на територији Србије, док је за њихов увоз и транспорт потребно имати одговарајуће дозволе.

На прелиминарној Црвеној листи флоре Србије која подразумева ретке, угрожене и рањиве таксоне налази се 49 врста присутних у Овчарско-кабларској клисури.

Врста *Scabiosa achacta* (безчекињаста удовчица) коју је Јосиф Панчић 1858. године наводио за подручје Каблара води се као глобално ишчезли таксон у Црвеној књизи флоре Србије 1. Узроци ишчезавања ове врсте су непознати.

Када је реч о европским прописима који се односе на очување ретких и угрожених биљака и њихових станишта највећи значај има Директива о стаништима. Република Србија треба да пропише мере управљања, односно издвоји NATURA 2000 подручја за врсте које се налазе на Додатку 2 Директиве о стаништима. Једина таква врста за подручје

Овчарско-кабларске клисуре је *Anacamptis pyramidalis*, док се *Ruscus aculeatus* и *Galanthus nivalis* наводе на Додатку 5.

Посебну вредност биодиверзитета овог подручја представљају ендемичне врсте којих има 43 и реликтне врсте њих 47.

Слика 8. Кабларски звончић - *Edraianthus canescens*
(фото: Д. Лакушић)

Табела 6. Представници флоре од значаја на националном и међународном нивоу

Фамилија	Латински назив	Српски назив	Пр.	Ур.	Цл.	Ецл.	Cites	енд.
Pinaceae	<i>Abies alba</i>	јела		lc				
Acanthaceae	<i>Acanthus hungaricus</i>	примог						*
Asteraceae	<i>Achillea ageratifolia subsp. serbica</i>		з	*				*
Asteraceae	<i>Achillea millefolium</i>	хајдучка трава	з	*		lc		
Lamiaceae	<i>Acinos hungaricus</i>	врисак	з	*				
Hippocastanaceae	<i>Aesculus hippocastanum</i>	дивљи кестен						*
Rosaceae	<i>Alchemilla connivens</i>		з	*				
Alismataceae	<i>Alisma plantago-aquatica</i>	водена боквица				lc		
Liliaceae	<i>Allium carinatum</i>	дивљи клобук				lc		
Liliaceae	<i>Allium flavum</i>	лук				lc		
Liliaceae	<i>Allium scorodoprasum</i>	змијин лук				lc		
Liliaceae	<i>Allium sphaerocephalon</i>	ситни влашац				lc		
Liliaceae	<i>Allium ursinum</i>	срмуш	з	*		lc		*
Liliaceae	<i>Allium vineale</i>	дивљи лук				lc		

Poaceae	<i>Alopecurus pratensis</i>	висока куница			lc
Malvaceae	<i>Althaea officinalis</i>	бели слез	з	*	
Orchidaceae	<i>Anacamptis pyramidalis</i>	плаштак	з	*	lc *
Fabaceae	<i>Anthyllis vulneraria</i>	белодун	з	*	
Apiaceae	<i>Apium graveolens</i>	целер			lc
Asteraceae	<i>Arctium lappa</i>	чичак	з	*	lc
Rosaceae	<i>Aremonia agrimonoides</i>	павловац			*
Brassicaceae	<i>Armoracia rusticana</i>	рен			lc
Poaceae	<i>Arrhenatherum elatius</i>	француска трава			lc
Asteraceae	<i>Artemisia absinthium</i>	пелин			lc
Asteraceae	<i>Artemisia campestris</i>	рудински пелин			lc
Rosaceae	<i>Aruncus dioicus</i>	суручица			*
Poaceae	<i>Arundo donax</i>				lc
Aristolochiaceae	<i>Asarum europaeum</i>	копитњак	з	*	*
Rubiaceae	<i>Asperula taurina</i>	ситна лазаркиња			*
Aspleniaceae	<i>Asplenium adiantum-nigrum</i>	црна слезница			lc
Aspleniaceae	<i>Asplenium ceterach</i>	златна папрат			lc
Aspleniaceae	<i>Asplenium fissum</i>				nt
Aspleniaceae	<i>Asplenium lepidum</i>				nt
Aspleniaceae	<i>Asplenium ruta-muraria</i>	слезница			lc

Aspleniaceae	<i>Asplenium scolopendrium</i>	јелењи језик			lc	
Aspleniaceae	<i>Asplenium septentrionale</i>	мала слезница			lc	
Aspleniaceae	<i>Asplenium trichomanes</i>	слезница			lc	
Brassicaceae	<i>Aurinia corymbosa</i>					*
Brassicaceae	<i>Barbarea vulgaris</i>	дичак			lc	
Berberidaceae	<i>Berberis vulgaris</i>	шимширика			lc	*
Chenopodiaceae	<i>Beta vulgaris</i>	меко зеље			lc	
Betulaceae	<i>Betula pendula</i>	обична бреза	з	*	lc	
Asteraceae	<i>Bidens tripartita</i>	козји рогови			lc	
Brassicaceae	<i>Brassica nigra</i>	салчица			lc	
Butomaceae	<i>Butomus umbellatus</i>	срчак			lc	
Buxaceae	<i>Buxus sempervirens</i>	шимшир	сз	*	lc	*
Ranunculaceae	<i>Caltha palustris</i>	копитац			lc	
Campanulaceae	<i>Campanula lingulata</i>		з			*
Campanulaceae	<i>Campanula patula</i>				dd	
Cyperaceae	<i>Carex acuta</i>	шаш	з		lc	
Cyperaceae	<i>Carex appropinquata</i>	шаш			lc	
Cyperaceae	<i>Carex paniculata</i>	шаш			lc	
Asteraceae	<i>Carlina acauli</i>	вилиноско сито	з	*		
Corylaceae	<i>Carpinus betulus</i>	обични граб				*
Apiaceae	<i>Carum graecum</i>					*
Fagaceae	<i>Castanea sativa</i>	питоми кестен	з	*		
Asteraceae	<i>Centaurea macropylon</i>		з	*		
Asteraceae	<i>Centaurea stoebe</i>	петровска ружа				*
Gentianaceae	<i>Centaurium erythraea</i>	кичица	з	*		
Orchidaceae	<i>Cephalanthera damasonium</i>	бела заврата	з		lc	*
Orchidaceae	<i>Cephalanthera rubra</i>	заврата црвена	з	*	lc	*
Caryophyllaceae	<i>Cerastium decalvans subsp. leontopodium</i>					*
Ceratophyllaceae	<i>Ceratophyllum demersum</i>	подводњак			lc	
Fabaceae	<i>Chamaecytisus tommasinii</i>					*
Papaveraceae	<i>Chelidonium majus</i>	росопас			lc	
Saxifragaceae	<i>Chrysosplenium alternifolium</i>	помама				*
Asteraceae	<i>Cichorium intybus</i>	цикорија			lc	
Lamiaceae	<i>Clinopodium thymifolium</i>					*
Liliaceae	<i>Colchicum autumnale</i>	мрзовац	з		lc	
Liliaceae	<i>Convallaria majalis</i>	ђурђевак			lc	
Cornaceae	<i>Cornus mas</i>	дрен	з	*		
Anacardiaceae	<i>Cotinus coggygria</i>	руј			lc	*
Rosaceae	<i>Crataegus laevigata</i>	црвени глог	з	*		

Rosaceae	<i>Crataegus monogyna</i>	једносемени глог	з	*			
Woodsiaceae	<i>Cystopteris fragilis</i>	ослад				lc	
Fabaceae	<i>Cytisus procumbens</i>	жутилица полегла					*
Orchidaceae	<i>Dactylorhiza latifolia</i>	миомирисни кађун	з	*	lc		*
Orchidaceae	<i>Dactylorhiza saccifera</i>	врећаста кађун	сз		lc		*
Thymelaeaceae	<i>Daphne laureola</i>	ловоролисни јеремичак	сз	*			*
Apiaceae	<i>Daucus carota</i>	дивља шаргарепа				lc	
Scrophulariaceae	<i>Digitalis grandiflora</i>	велецветни напрстак					*
Asteraceae	<i>Doronicum orientale</i>		сз	*			
Dryopteridaceae	<i>Dryopteris filix-mas</i>	навала				lc	
Oenotheraceae	<i>Epilobium hirsutum</i>	ноћурак црвени	з	*			
Berberidaceae	<i>Epimedium alpinum</i>	девет Југовића					*
Orchidaceae	<i>Epipactis helleborine</i>	широколисна крушчица	з	*	lc		*
Orchidaceae	<i>Epipactis microphylla</i>		сз	*	nt		*
Equisetaceae	<i>Equisetum arvense</i>	пољски раставић				lc	
Equisetaceae	<i>Equisetum fluviatile</i>	барски раставић	сз			lc	
Equisetaceae	<i>Equisetum hyemale</i>	судопер				lc	
Equisetaceae	<i>Equisetum sylvaticum</i>	шумски раставић				lc	
Equisetaceae	<i>Equisetum telmateia</i>	високи раставић				lc	
Brassicaceae	<i>Erysimum cheiranthoides</i>		з	*			
Brassicaceae	<i>Erysimum linariifolium</i>						*
Liliaceae	<i>Erythronium dens-canis</i>	пасји зуб					*
Euphorbiaceae	<i>Euphorbia subhastata</i>		з	*			*
Scrophulariaceae	<i>Euphrasia stricta</i>		з	*			
Rosaceae	<i>Filipendula vulgaris</i>	суручица				lc	
Oleaceae	<i>Forsythia europaea</i>	европска форзиција	сз	*			* *
Rosaceae	<i>Fragaria moschata</i>	китњача				lc	
Rosaceae	<i>Fragaria vesca</i>	шумска јагода	з	*	lc		
Rosaceae	<i>Fragaria viridis</i>	пуцавица				lc	
Rhamnaceae	<i>Frangula dodonei</i>	крушина	з	*			
Oleaceae	<i>Fraxinus ornus</i>	црни јасен					*
Liliaceae	<i>Fritillaria meleagris</i>	кошутица	з	*			
Liliaceae	<i>Fritillaria montana</i>	Дегенова кошутица	з	*			
Papaveraceae	<i>Fumaria officinalis</i>	димњача				lc	
Amaryllidaceae	<i>Galanthus nivalis</i>	висибаба	з			nt	*
Asteraceae	<i>Galatella linostris</i>	златовласица	з	*			
Rubiaceae	<i>Galium odoratum</i>	лазаркиња	з	*			

Rubiaceae	<i>Galium pseudaristatum</i>	броћика лажноосаста	з	*		
Gentianaceae	<i>Gentiana asclepiadea</i>	свећица	з	*		
Gentianaceae	<i>Gentiana cruciata</i>	крстаста линцура	з	*		
Geraniaceae	<i>Geranium robertianum</i>	жива трава	з	*		
Poaceae	<i>Glyceria maxima</i>					lc
Orchidaceae	<i>Gymnadenia conopsea</i>	врањак	з	*	lc	*
Woodsiaceae	<i>Gymnocarpium dryopteris</i>	глатка папрат				lc
Boraginaceae	<i>Halacysya sendtneri</i>	цвакија	з	*		* *
Araliaceae	<i>Hedera helix</i>	бршљан			lc	*
Ranunculaceae	<i>Helleborus odoratus</i>	кукурек				*
Ranunculaceae	<i>Helleborus serbicus</i>		з			*
Ranunculaceae	<i>Hepatica nobilis</i>	крстаста копитњак	з	*		
Asteraceae	<i>Hieracium gentile</i>	руњавица		*		
Asteraceae	<i>Hieracium mokragorae</i>					*
Asteraceae	<i>Hieracium tommasinii</i>					*
Orchidaceae	<i>Himantoglossum calcaratum</i>	смичак	сз	*		
Poaceae	<i>Hordeum murinum</i>	попино прасе				lc
Poaceae	<i>Hordeum vulgare</i>	јечам вишерестац				lc
Cannabaceae	<i>Humulus lupulus</i>	хмель				lc *
Guttiferae (Hypericaceae)	<i>Hypericum perforatum</i>	кантарион	з	*		
Lamiaceae	<i>Hyssopus officinalis</i>	изоп	з	*		
Asteraceae	<i>Inula helenium</i>	оман	з	*		
Iridaceae	<i>Iris pseudacorus</i>	водена перуника	з	*	lc	
Iridaceae	<i>Iris reichenbachii</i>	балканска перуника				*
Brassicaceae	<i>Isatis tinctoria</i>	сач, сињ				lc
Ranunculaceae	<i>Isopyrum thalictroides</i>	минђушица				*
Juglandaceae	<i>Juglans regia</i>	орах				*
Juncaceae	<i>Juncus effusus</i>	гола сита				lc
Cupressaceae	<i>Juniperus communis</i>	клека, врења	з	*	lc	
Cupressaceae	<i>Juniperus sabina</i>	сомина	сз	*	lc	
Fabaceae	<i>Laburnum anagyroides</i>	зановет	сз	*		
Asteraceae	<i>Lactuca muralis</i>	хајдучко зеље				lc
Asteraceae	<i>Lactuca perennis</i>	отровница модра				dd
Asteraceae	<i>Lactuca serriola</i>	шумска салата				lc
Asteraceae	<i>Lactuca viminea</i>	костриш				lc
Lamiaceae	<i>Lamium album</i>	мртва коприва	з	*		

Apiaceae	<i>Laser trilobum</i>	расковник					*
Apiaceae	<i>Laserpitium latifolium</i>	јаворак					*
Fabaceae	<i>Lathyrus latifolius</i>	грахоровина			lc		
Fabaceae	<i>Lathyrus pannonicus</i>		сз	*			
Fabaceae	<i>Lathyrus tuberosus</i>	кртоласти граор			lc		
Lamiaceae	<i>Leonurus cardiaca</i>	срдачица	з	*			
Brassicaceae	<i>Lepidium campestre</i>	гроница			lc		
Liliaceae	<i>Lilium martagon</i>	љиљан	з	*			*
Orchidaceae	<i>Limodorum abortivum</i>	шиљореп	з	*	lc	*	
Scrophulariaceae	<i>Linaria dalmatica</i>	жута мачка					*
Scrophulariaceae	<i>Linaria rubioides</i>	броћолики ланилист					*
Poaceae	<i>Lolium perenne</i>	енглеска трава			lc		
Poaceae	<i>Lolium temulentum</i>	љуљ			lc		
Fabaceae	<i>Lotus corniculatus</i>	звездан			lc		
Lamiaceae	<i>Lycopus europaeus</i>	гагамија			lc		
Primulaceae	<i>Lysimachia nummularia</i>	трава од метиља			lc		
Primulaceae	<i>Lysimachia vulgaris</i>	трава од метиља			lc		
Lythraceae	<i>Lythrum salicaria</i>	велика врбичица			lc		
Rosaceae	<i>Malus sylvestris</i>	дивља јабука			dd		
Lamiaceae	<i>Marrubium vulgare</i>	очајница	з	*			
Fabaceae	<i>Medicago arabica</i>	вија			lc		
Fabaceae	<i>Medicago lupulina</i>	дуњица			lc		
Fabaceae	<i>Medicago sativa</i>	луцерка			lc		
Scrophulariaceae	<i>Melampyrum hoermannianum</i>						*
Fabaceae	<i>Melilotus albus</i>	бели кокотац			lc		
Fabaceae	<i>Melilotus officinalis</i>	кокотац			lc		
Lamiaceae	<i>Melittis melissophyllum</i>	маточика					*
Lamiaceae	<i>Mentha aquatica</i>	барска нана			lc		
Lamiaceae	<i>Mentha pulegium</i>	метвица			lc		
Euphorbiaceae	<i>Mercurialis perennis</i>	шумски просинац					*
Caryophyllaceae	<i>Minuartia bosniaca</i>	мишјакиња					*
Caryophyllaceae	<i>Moehringia bavarica</i>	Баварска рогључица	з	*			
Boraginaceae	<i>Myosotis scorpioides</i>	споменак			lc		
Haloragaceae	<i>Myriophyllum spicatum</i>	кроцањ			lc		
Amaryllidaceae	<i>Narcissus radiiflorus</i>	нарцис	з	*	dd		
Orchidaceae	<i>Neottia nidus-avis</i>	самоједа	з	*	lc	*	
Adiantaceae	<i>Notholaena maranthae</i>	пљевика	сз				
Apiaceae	<i>Oenanthe aquatica</i>	бедреничак			lc		
Boraginaceae	<i>Onosma stellulata</i>	звездасти оштрплист					*

Orchidaceae	<i>Ophrys apifera</i>	пчелица	сз	*	lc	*
Orchidaceae	<i>Ophrys scolopax subsp. cornuta</i>	мачково ухо	сз		lc	*
Orchidaceae	<i>Orchis mascula</i>		сз		lc	*
Orchidaceae	<i>Orchis morio</i>	салеп	з	*	nt	*
Orchidaceae	<i>Orchis pallens</i>	јелењак	сз	*	lc	*
Orchidaceae	<i>Orchis purpurea</i>	каћунак	з	*		*
Orchidaceae	<i>Orchis simia</i>	каћун	з	*	lc	*
Orchidaceae	<i>Orchis ustulata</i>	каћунак	сз	*		*
Lamiaceae	<i>Origanum vulgare</i>	вранилова трава	з	*		
Corylaceae	<i>Ostrya carpinifolia</i>	црни граб				*
Liliaceae	<i>Paris quadrifolia</i>	петров крст				*
Polygonaceae	<i>Persicaria hydropiper</i>	папрац			lc	
Polygonaceae	<i>Persicaria lapathifolia</i>	велики лисац			lc	
Polygonaceae	<i>Persicaria maculosa</i>				lc	
Asteraceae	<i>Petasites hybridus</i>	лопух, репух	з	*		
Caryophyllaceae	<i>Petrorhagia illyrica</i>					*
Poaceae	<i>Phleum pratense</i>	попино прасе			lc	
Poaceae	<i>Phragmites australis</i>	трска			lc	
Apiaceae	<i>Physospermum cornubiense</i>	мукавица				*
Pinaceae	<i>Picea abies</i>	смрча			lc	
Pinaceae	<i>Pinus nigra</i>	црни бор			lc	
Pinaceae	<i>Pinus sylvestris</i>	бели бор			lc	
Fabaceae	<i>Pisum sativum</i>	грашак			lc	
Orchidaceae	<i>Platanthera bifolia</i>	вимењак	з	*	lc	*
Poaceae	<i>Poa pratensis</i>	ливадарка			lc	
Polypodiaceae	<i>Polypodium vulgare</i>	слатка папрат			lc	
Dryopteridaceae	<i>Polystichum aculeatum</i>	крпаста папратњача			lc	
Dryopteridaceae	<i>Polystichum setiferum</i>	шумска папратњача			lc	
Potamogetonaceae	<i>Potamogeton crispus</i>	јегуљина трава			lc	
Rosaceae	<i>Potentilla erecta</i>	срчењак	з	*		
Primulaceae	<i>Primula acaulis</i>	јагорчевина	з	*		
Primulaceae	<i>Primula elatior</i>	јагорчевина	з	*		
Primulaceae	<i>Primula veris</i>	јагорчевина	з	*		
Rosaceae	<i>Prunus avium</i>	дивља трешња			lc	
Rosaceae	<i>Prunus cerasifera</i>	џанарика			dd	
Rosaceae	<i>Prunus mahaleb</i>	рашељка			lc	
Rosaceae	<i>Prunus spinosa</i>	трњина			lc	

Papaveraceae	<i>Pseudofumaria alba subsp. leiosperma</i>	бледожута млађа				*
Hypolepidaceae	<i>Pteridium aquilinum</i>	бујад папрат				lc
Boraginaceae	<i>Pulmonaria officinalis</i>	плућњак	з	*		lc
Rosaceae	<i>Pyrus communis</i>	питома крушка				lc
Grossulariaceae	<i>Ribes rubrum</i>	обична рибизла				*
Grossulariaceae	<i>Ribes uva-crispa</i>	огрозд	з			*
Rosaceae	<i>Rosa canina</i>	шипак	з	*		
Rosaceae	<i>Rosa pendulina</i>	алпска ружа				*
Liliaceae	<i>Ruscus aculeatus</i>	оштролисна кострика	з	*		lc *
Liliaceae	<i>Ruscus hypoglossum</i>	широколисна кострика	з	*		*
Lamiaceae	<i>Salvia ringens</i>		сз			*
Caprifoliaceae	<i>Sambucus ebulus</i>	апта, бурјан				lc
Caprifoliaceae	<i>Sambucus nigra</i>	зова, базга				lc
Apiaceae	<i>Sanicula europaea</i>	милоглед				*
Caryophyllaceae	<i>Saponaria officinalis</i>	сапуњача				lc
Lamiaceae	<i>Satureja subspicata</i>		з			* *
Dipsacaceae	<i>Scabiosa fumarioides</i>	удовичица	з			* *
Dipsacaceae	<i>Scabiosa graminifolia</i>	диво метље	з			*
Liliaceae	<i>Scilla bifolia</i>	никсица				lc
Scrophulariaceae	<i>Scrophularia tristis</i>	гљивњача				*
Fabaceae	<i>Securigera varia</i>	ајчица				lc
Crassulaceae	<i>Sedum villosum</i>		з			*
Selaginellaceae	<i>Selaginella helvetica</i>					lc
Poaceae	<i>Sesleria albicans subsp. angustifolia</i>					*
Poaceae	<i>Sesleria serbica</i>	српска чешњица	з			*
Poaceae	<i>Sesleria ujhelyii</i>					*
Caryophyllaceae	<i>Silene viridiflora</i>		з			*
Brassicaceae	<i>Sinapis alba</i>	бела слачица				lc
Brassicaceae	<i>Sinapis arvensis</i>	горушица				lc
Asteraceae	<i>Solidago virgaurea</i>	челебиграна	з	*		
Fabaceae	<i>Sophora japonica</i>	јапански багрен				*
Lamiaceae	<i>Stachys anisochila</i>	пчелија трава	з			* *
Staphyleaceae	<i>Staphylea pinnata</i>	клокочика	з			*
Caryophyllaceae	<i>Stellaria media</i>	мишјакиња				lc
Poaceae	<i>Stipa novakii</i>		з			*
Boraginaceae	<i>Symphytum officinale</i>	гавез	з	*		lc
Oleaceae	<i>Syringa vulgaris</i>	јоргован				*

Lamiaceae	<i>Teucrium chamaedrys</i>	подубица	з	*	
Lamiaceae	<i>Teucrium montanum</i>	трава ива	з	*	
Santalaceae	<i>Thesium auriculatum</i>				*
Brassicaceae	<i>Thlaspi kovatsii</i>				*
Lamiaceae	<i>Thymus praecox subsp. jankae</i>				*
Lamiaceae	<i>Thymus serpyllum</i>	мајчина душица	з	*	
Tiliaceae	<i>Tilia cordata</i>	ситнолисна липа	з	*	
Tiliaceae	<i>Tilia rubra</i>	кавказка липа	з		
Tiliaceae	<i>Tilia tomentosa</i>	сребрна липа	з	*	
Trapaceae	<i>Trapa natans</i>	водени орашак	з		nt
Fabaceae	<i>Trifolium arvense</i>	зечја детелина			lc
Fabaceae	<i>Trifolium hybridum</i>	шведска детелина			lc
Fabaceae	<i>Trifolium incarnatum</i>	детелина			lc
Fabaceae	<i>Trifolium medium subsp. balcanicum</i>				*
Fabaceae	<i>Trifolium pratense</i>	крављача			lc
Fabaceae	<i>Trifolium repens</i>	пузача			lc
Typhaceae	<i>Typha angustifolia</i>	усколисни рогоз			lc
Typhaceae	<i>Typha latifolia</i>	широколисни рогоз			lc
Urticaceae	<i>Urtica dioica</i>	коприва			lc
Ericaceae	<i>Vaccinium myrtillus</i>	боровница	з	*	
Liliaceae	<i>Veratrum album</i>	бела чемерика			*
Liliaceae	<i>Veratrum nigrum</i>	црна чемерика	з	*	
Scrophulariaceae	<i>Verbascum pulverulentum</i>	позна дивизма			*
Fabaceae	<i>Vicia grandiflora</i>	жута грахорица			lc
Fabaceae	<i>Vicia sepium</i>	вијугава грахорица			lc
Apocynaceae	<i>Vinca minor</i>	зимзелен			lc
Violaceae	<i>Viola macedonica</i>	дан и ноћ			*
Violaceae	<i>Viola odorata</i>	љубичица	з	*	
Vitaceae	<i>Vitis vinifera</i>	винова лоза			lc
Rosaceae	<i>Waldsteinia geoides</i>	валдштајнија			*

Легенда:

Пр - Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива;

Ур - Уредба о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне; **ЦЛ** - Прелиминарна Црвена листа флоре Србије;

ДС – Директива о стаништима (Директива Савета 92/43/ЕЕЗ о очувању природних станишта и дивље фауне и флоре);

CITES - Конвенција о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре; **Рел** – Реликт;

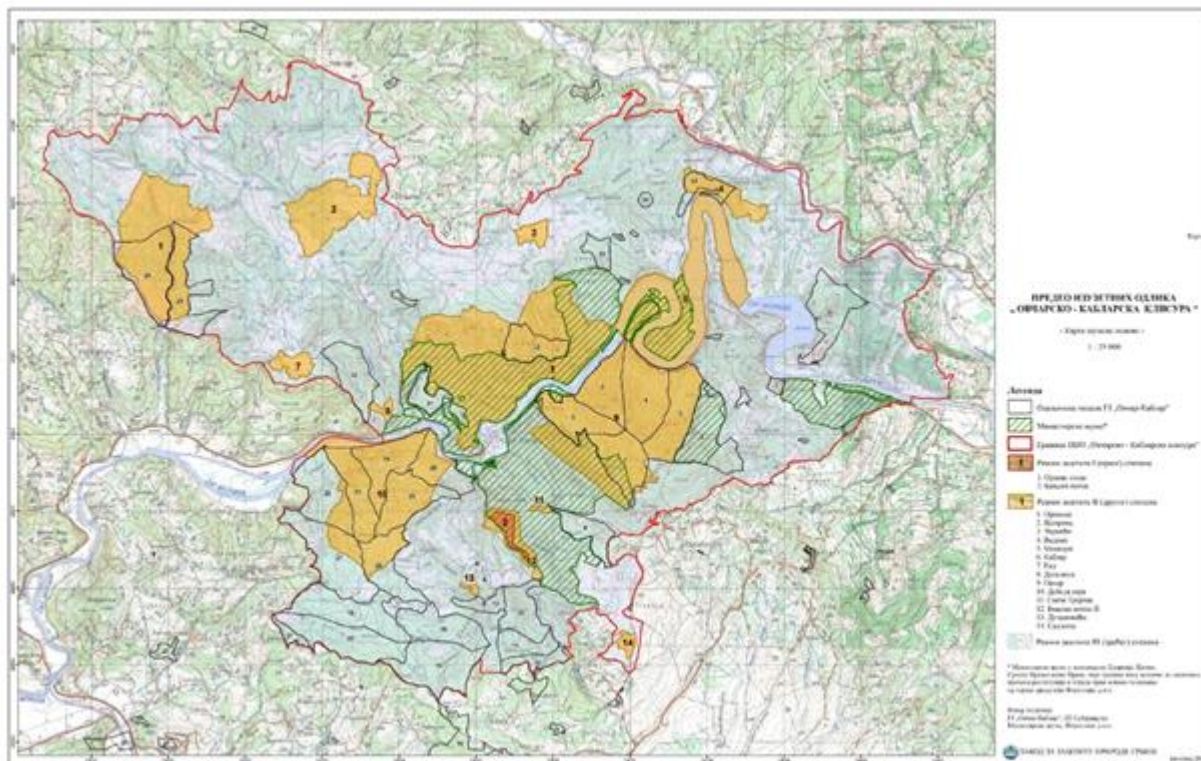
Енд – Ендемит

У Овчарско-кабларској клисури забележено је присуство и врста из различитих предела које се гаје у шумским културама и вртовима, као и адвентивне врсте – придошлице у нашој флори које су се прилагодиле условима клисуре. Бројност и дистрибуција ових врста је изузетно мала, а примећене су: *Reynoutra japonica*, *Amaranthus retroflexus*, *Erigeron annuus*, *Polygonum aviculare* и *Ambrosia artemisifolia*.

1.2.6.1. Шуме

Разноликост рељефа и геолошке подлоге, као и мезоклима подручја и микроклима клисуре условили су богату разноврсност биљног света. Клисуре представља један од центара различитих екосистема и вегетацијских серија од полидоминантних, преко осиромашених, реликтних заједница до заједница савременијег типа. Разлике вегетације која је откривена у клисури и ван ње су велике.

Слика 9. Карта шумске основе Предео изузетних одлика "Овчарско-кабларска клисура" Размера 1:250000

Главни природни вегетацијски облик, у погледу просторне заступљености, су шуме које су представљене лишћарским састојинама храстова, букве, граба и других врста у оквиру десетак шумских и жбунастих заједница, од којих су неке реликтног и рефугијалног карактера. Највећи део подручја припада зони климатогене шуме храста, сладуна и цера у којој је под утицајем локалних станишних услова и човека формирано низ асоцијација и субасоцијација дрвећа и жбуња храстовог појаса, са местимичном појавом букве и других представника брдских букових шума.

Главне заједнице хрстовог појаса, осим шуме сладуна и цера, су ксеротермна мешовита шума сладуна, цера и грабића, чиста шума цера, шума китњака, граба и цера, шума китњака и цера, чиста шума китњака и шума црног јасена и хрстова. У хрстовом појасу, на већим надморским висинама, осојним експозицијама и заклоњеним увалама распрострањене су шуме брдске букве, шуме букве и китњака и шуме букве и црног граба. Осим врста које као терцијални реликти указују на рефугијалност клисуре (црни граб, црни јасен, руј, дрен, цер, ситнолисна липа, клен и др), истичу се и две полидоминантне реликтне заједнице: шума букве и црног граба на северним падинама Овчара, у заклоњеним, влажним долинама Сретењског и Тројичког потока, репрезент вегетацијске инверзије, флористички богата, у којој се осим тих врста јављају јавор, млеч, брдски храст, бели јасен, крупнолисна и ситнолисна липа, дивља трешња, зова, хајдучка опута, ликоваци, клочика и друга врсте и термофилна реликтна полидоминантна заједница кострике и хрстова (цер, медунац, китњак), црни јасен, грабић, жешља, брекиња, оскоруша, пасдрен и друге врсте.

Слика 10. Очувана шума букве *Fagus moesiaseae* у режиму заштите II степена (Фото: С. Маринчић)

На стеновитим северним кречњачким падинама и литицама при врху Овчара, на месту званом Борјак, очувана је група стабала црног бора, као остатак шуме такође реликтног карактера. Дуж обале Западне Мораве и већих притока, као и местимично поред обала акумулација, где се на наносу образовао педолошки покривач, јављају се у облику уског појаса шуме (групације) врба, тополе и јове. Осим шумске и жбунасте вегетације на стенама и сипарама, шумским пропланцима и пашњацима јавља се специфичне травне заједнице, а на засутиим приобалним деловима акумулације „Међувршје“ и у самој води буја мочварна, макрофитна емерзна и субмерезна вегетација са већим бројем врста (шаш, рогоз, дрезга, трска, шевар, жута перуника, трстолика светлица, вошчика, јегуљина трава, мресњак и власаста ресина). Флотантна вегетација представљена је сочивицом, а у новије време дошло је до уношења и размножавања алохотних инвазивних водених макрофита као што су водени орашак и подводница.

1.2.7 Гљиве

Биолошко царство гљива одликује се изузетним диверзитетом, а досадашњим истраживањима утврђено је преко 250 врста макромицета, од којих су 4 строго заштићене, а 5 заштићене домаћим прописима, неке су од међународног значаја за заштиту, а десетак врста гљива је под режимом контроле сакупљања, коришћења и промета. Гљиве су веома разноврсна жива бића чији се значајни диверзитет константно проучава. На подручју Овчарско-кабларске клисуре, једно од најповољнијих станишта за раст макрогљива, су букове шуме на кречњачком тлу са повећаном влажношћу ваздуха. Такви предели су веома вредни за очување пре свега микоризних врста. Листопадне шуме представљају мање погодна станишта за раст и развој макрогљива, пре свега због присуства изданаčkih и деградираних шума.

Слика 11. *Strobilomyces strobilaceus*
Фото: Кристина Флоигл

Од значајних врста из заштићеног подручја истичу се врсте из раздела Basidiomycota, *Boletus satanas*, *Leucopaxillus giganteus*, *Mutinus caninus*, *Strobilomyces strobilaceus* које су строго заштићене врсте. Од заштићених врста издвајају се *Amanita caesarea*, *Hydnum repandum*, *Russula cyanoxantha*, *Russula virescens* и *Morchella esculenta*.

1.2.8. Животиње

1.2.8.1. Птице

Вишегодишњим истраживањем и мониторингом птица, на подручју Овчарско - кабларске клисуре регистровано је 187 врста, од којих су више од половине гнездачице. Оне су везане гнезђењем или исхраном за разноврсна станишта клисуре и околног простора (шумска, ливадско-пашњачка, стеновита, водена, пољопривредна и др).око 85% врста су строго заштићене, око 5% заштићене а за 10% врста заштита је обезбеђена прописима из области ловства. Међу грабљивицама се истичу сиви соко, змијар, осичар, патуљаста орао, јастреб, шумска сова, буљина (и повремено сури орао), међу птицама водених станишта сива и мала бела чапља, бела и повремено црна рода, неколико врста гњураца и вранаца, гак, лабуд и повремено црвенокљуни лабуд, више врста дивљих патака и друге врсте, међу врстама шумских, стеновитих и пољопривредних станишта горска и

даурска ластва, прдавац, сива жуна, кос камењар, обична црвенперка, сеница шљиварка, гавран, стрнадица камењарка, виноградска стрнадица, препелица, руси сврчак и др.

Највећи број врста птица је строго заштићен према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, што подразумева забрану убијања, сакупљања јаја, узнемиравања на гнездилиштима и забрану других радњи које могу угрозити опстанак ових врста (108 врста). Укупно 26 врста птица има статус „заштићена дивља врста“. Наведене врсте могу да се користе под одређеним условима, што је уређено, поред поменутог Правилника о строго заштићеним и заштићеним врстама, и Законом о дивљачи и ловству и Правилником о проглашавању ловастајем заштићених врста дивљачи. Тој групи припадају ловне врсте: *Coturnix coturnix*, *Perdix perdix*, *Scolopax rusticola*, *Phasianus colchicus*, *Anas platyrhynchos*, *Mareca penelope*, *Anas crecca*, *Spatula querquedula*, *Aythya ferina*, *Columba palumbus*, *Streptopelia decaocto*, *Streptopelia turtur*, *Phalacrocorax carbo*, *Ardea cinerea*, *Accipiter gentilis*, *Gallinula chloropus*, *Fulica atra*, *Scolopax rusticola*, *Garrulus glandarius* и *Corvus cornix*. Врсте *Columba livia f. domestica*, *Larus michahellis* и *Aix galericulata* нису на прилозима Правилника.

Слика 12. Глувара (*Anas platyrhynchos*)

Подручје Овчарско-Кабларске клисуре је од 2000. године идентификовано као међународно значајно подручје за птице ИВА020, ревизијом 2009. године границе су проширене, и две најзначајније врсте су номиновале ово подручје за међународно значајно - сива жуна *Picus canus* и сеница шљиварка *Poecile lugubris*.

Међу посебно значајне врсте птица подручја Овчарско-Кабларске клисуре и околине треба издвојити следеће врсте: *Microcarbo pygmaeus*, *Falco peregrinus*, *Crex crex*, *Bubo bubo*, *Strix aluco*, *Caprimulgus europaeus*, *Leiopicus medius*, *Dendrocopos syriacus*, *Dryocopus martius*, *Picus canus*, *Tichodroma muraria*, *Lullula arborea*, *Ficedula albicollis* и *Emberiza hortulana*.

Слика 13. Зелена жуна (*Picus iridis*)

Према Уредби о еколошкој Мрежи („Службени гласник РС“, број 102/10), на подручју „Овчарско-кабларске клисуре,“ налази се еколошко значајно подручје које обухвата заштићено подручје предела изузетних одлика, подручје Emerald мреже и међународно и национално значајно подручје за птице -ИВА/Important Bird Area.

1.2.8.2. Рибе

Законом о заштити природе је утврђено очување фауне риба, њихових станишта и одређених екосистема, а Законом о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда дефинисано је управљање рибљим фондом у риболовним водама, односно управљање риболовним ресурсима, заштита и одрживо коришћење рибљег фонда као природног богатства и добра од општег интереса.

Површинске воде подручја, односно језера „Међувршје“ и „Овчар Бања“ и водотоке Западне Мораве и притока насељавају 34 врста рибе из 9 породица, од чега 23 припадају ципринидама (шаранским врстама) а шест врста је алохотно и унето непланским или планским, али неправилним порибљавањем (сиви толстолобик, амур, амурски чебачок, бабушка, сунчица и амерички сомић). Заступљене су строго заштићене врсте риба (вијуница, вијун и балкански вијун), 18 аутохтоних рецентних врста риба од којих 14 има статус заштићених дивљих врста (поточна пастрмка, двопругаста уклија, деверика, буцов, мрена, поточна мрена, скобаљ, шаран, кркуша, гавчица, клен, сом, штука и греч). Строго заштићене врсте су и златни караш, гавчица, лињак, велики вретенар чиков, и већина од тих врста је на ивици ишчезавања на овом подручју. Без обзира што су без статуса заштите и нису интересантне за рекреативне риболовце, уклија, пијор, бркица и балавац представљају врсте од значаја за очување укупне биолошке разноврсности и целовитости акватичних екосистема, како на локалном, тако и на националном нивоу. У масеном погледу у акумулацији „Међувршје“ најзаступљенија је деверика (34,2%), скобаљ (10,8%), бабушка (10,1%), шаран (8,7%), клен (8,5%), штука (8,3%), сом (7,6%), бодорка (7,2%), уклија (2,6%), греч (1,8%), док су остале врсте незнатног масеног и бројчаног учешћа. У акумулацији „Овчар Бања“ највеће масено учешће има мрена (31,4%), а затим сом (21,06%) и клен (17,26%), скобаљ (12,31%), бодорка (6,89%), греч (5,83%), штука (2,35%). У Бањском потоку највише има поточне пастрмке, при ушћу потока у старо корито Западне Мораве забележено је присуство поточне мрене и кркуше, али ове врсте нису укључене у састав заједнице риба Бањског потока јер нису у њему стално присутне.

Слика 14. Клен (*Leuciscus cephalus*)

У односу на национално законодавство, за управљање риболовним водама у границама ПИО „Овчарско-Кабларска клисура“ са аспекта заштите и коришћења присутне фауне риба значајан је Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда са подзаконским актима:

- Наредба о мерама за очување и заштиту рибљег фонда („Службени гласник РС“, бр. 56/2015, 94/2018);
- Правилник о програму мониторинга ради праћења стања рибљег фонда у риболовним водама („Службени гласник РС“, бр. 71/2010);
- Правилник о садржини обрасца дневне, вишедневне и годишње дозволе за рекреативни риболов и дневне, вишедневне и годишње дозволе за рекреативни риболов у заштићеном подручју („Службени гласник РС“, бр. 15/2015);
- Правилник о изгледу и садржини обрасца евиденције улова риболовца и начину вођења евиденције о улову рибе („Службени гласник РС“, бр. 34/2015);
- Правилник о условима, програму и начину полагања стручног испита за рибочувара и стручног испита за рибара („Службени гласник РС“, бр. 60/2015 и 96/2016);
- Правилник о условима које мора да испуњава материјал за порибљавање („Службени гласник РС“, бр. 86/2015);
- Правилник о условима и поступку за издавање и одузимање лиценце за рибочувара, начину вођења Регистра издатих лиценци, као и о садржини и начину вођења Регистра привредних рибара. („Службени гласник РС“, бр. 2/2016 и 112/2017);
- Правилник о начину одређивања и висини накнаде штете нанете рибљем фонду („Службени гласник РС“, бр. бр. 3/2016);
- Правилник о садржини и начину вођења катастра риболовних вода („Службени гласник РС“, бр. 3/2016);
- Правилник о обиму и садржини програма едукације рекреативних риболоваца („Службени гласник РС“, бр. 3/2016);
- Правилник о условима и начину организовања рибочуварске службе и обрасцу вођења евиденције дневних активности рибочуварске службе („Службени гласник РС“, бр. 3/2016);
- Правилник о начину обележавања граница рибарског подручја („Службени гласник РС“, бр. 16/2016);
- Правилник о службеној одећи рибочувара, изгледу рибочуварске значке и обрасцу рибочуварске легитимације („Службени гласник РС“, бр. 39/2016, 38/2017);

- Правилник о начину, алатима и средствима којима се обавља привредни риболов, као и о начину, алатима, опреми и средствима којима се обавља рекреативни риболов („Службени гласник РС“, бр. 73/2010, 16/2016, 42/2016, 9/2017 и 34/2018);
- Правилник о форми, садржини и обиму годишњег извештаја и извештаја о коришћењу рибарског подручја за период на који је кориснику рибарског подручја уговором о коришћењу додељен („Службени гласник РС“, бр. 52/2017).
- Правилник о вредности дневне, вишедневне и годишње дозволе за рекреативни риболов („Службени гласник РС“, бр. 80/2018, 58/2019).

Наредбом о мерама за очување и заштиту рибљег фонда утврђено је да се од присутних врста на подручју Овчарско-Кабларске клисуре под трајним ловостајем налазе вијуница и балкански вијун, док су за поједине врсте риба прописани режим риболова и период ловостаја. Забрана риболова у периоду ловостаја односи се на врсте као што су поточна пастрмка (1. октобар – 1. март), штука (1. фебруар – 31. март), буцов (15. април – 15. јун), шаран (1. април – 31. мај), сом (1. мај – 15. јун), мрена (15. април – 31. мај), деверика (15. април – 31. мај), скобаљ (15. април – 31. мај) и клен (15. април – 31. мај), док је за одређене врсте утврђена забрањена лова испод минимално дозвољене величине (поточна пастрмка – 25 cm, штука – 40 cm, мрена – 25 cm, поточна мрена – 15 cm, шаран – 30 cm, деверика – 20 cm, скобаљ – 20 cm, клен – 20 cm, буцов – 30 cm, кркуше – 10 cm, сом – 60 cm, гргеч – 10 cm). Овим актом је за рекреативне риболовце ограничен дневни улов (највише 5 kg аутохтоних врста риба), а за поједине врсте риба и број примерака (поточна пастрмка, штука, шаран, сом и буцов – три комада збирно; скобаљ, мрена, клен и деверика, десет комада збирно). Приликом обављања рекреативног риболова дозвољен је неограничен излов свих алохтоних врста као што су сиви толстолобик, амур, амерички сомић, сунчица, амурски чебачок и сребрни караш.

Од евидентираних врста на Анексу III Бернске конвенције налазе се двопругаста уклија, буцов, поточна мрена, скобаљ, гавчица, вијуница, вијун и балкански вијун. То су заштићене врсте животиња које подлежу посебним мерама управљања као што су регулисање илизабрана њихове експлоатације, промета и држања. На Анексу II Директиве о заштити природних станишта и дивље фауне и флоре налазе се врсте као што су буцов, поточна мрена, гавчица, вијуница, вијун и балкански вијун које су од значаја на европском нивоу за чије је очување неопходно означити посебна заштићена подручја. На Анексу V ове Директиве, односно на списку врста за чије се хватање и експлоатацију могу применити одређене мере управљања, налазе се буцов и поточна мрена.

На Резолуцији 6. Сталног комитета Конвенције о заштити европских дивљих врста и природних станишта (1998), као врсте које захтевају посебне мере заштите станишта, налазе се буцов, поточна мрена, гавчица, вијуница, вијун и балкански вијун. Према IUCN Црвеној листи угрожених врста и категоријама угрожености, евидентиране врсте риба глобалном нивоу имају статус LC (Least Concern), односно захтевају последњу бригу у односу на ниво потребне заштите. Изузетак представља шаран, који представља рањиву врсту (VU – Vulnerable).

1.2.8.3. Водоземци и гмизавци

Хепертофауну чини 11 врста гмизаваца и 9 врста водоземаца. Међу гмизавцима су две врсте корњача, четири врсте гуштера и пет врста змија, од којих једна отровница (поскок), а строго заштићене врсте су барска корњача, кратконоги гуштер, смукуља,

белоушка, рибарица и смук. Од водоземаца, девет врста је строго заштићено (планински мрмољак, мали мрмољак, шарени даждевњак, жутотрби мукач, велика крастача, крекетуша, велика зелена жаба, шумска жаба и грчка жаба).

Од гмизаваца, најбројнији представници су из фамилије Lacertidae, зидни гуштер (*Podarcis muralis*) и зелембаћ (*Lacerta viridis*). Погодују им како природна тако и антропогено веома измењена станишта, док је мање адаптивбилна врста слепић (*Anguis fragilis*), среће се углавном поред реке. Белоушка (*Natrix natrix*) насељава скоро целокупан простор, изузетно вагилна врста и углавном је прати и распрострањење и присутност врста фамилије (Ranidae) комплекса зелених жаба као и врсте мрких жаба. Такође, на овом простору констатована је и рибарица (*Natrix tessellata*). Ова врста је скоро искључиво везана за воду и то пре свега за речице и потоке. На већини локалитета констатована је и врста зелена барска жаба (*Pelophylax synklepton esculentus*), а констатоване су и врсте даждевњак (*Salamandra salamandra*), алпски мрмољак (*Ichthyosaura alpestris*). Поменути врсте као и други представници водоземаца могу послужити као добар модел систем за праћење стања екосистема, и природних сукцесија које су битне са аспекта заштите природе. Као врсте које су изузетно осетљиве на скоро све врсте промена, чак и оне најмање могу послужити као биоиндикатори стања животне средине. Већина наведених врста има изражено завичајно понашање, што значи да се адултне јединке у сезони репродукције враћају на место на коме су се излегле. Ако се неким случајем наруши станиште већина јединки престаје да се репродукује, чиме је угрожен опстанак читаве популације. Од других врста на овом простору констатовано је присуство, обичног смука (*Zamenis longissimus*), грчка жаба (*Rana graeca*), ливадска жаба (*Rana dalmatina*), велика крастача (*Bufo bufo*), зелена крастача (*Pseudepidalea viridis*) и жутотрби мукач (*Bombina variegata*). У нижим пределима констатована је и барска корњача (*Emys orbicularis*) као врста уско везана за примарно стајаће воде, у великој мери је угрожена дренарањем површинских вода, подизањем брана и каптацијом извора као и загађивањем станишта која је на овом локалитету скоро искључиво везана за станишта са стајаћом водом. Осим барске корњаче констатована је и шумска корњача (*Testudo hermanni*). Највероватније се ради о јединкама које су интродуковане 91 од стране несавесних грађана који су јединке пустили у природу. Такође, констатована је и врста поскок (*Vipera ammodytes*). Осим поменутих констатоване су и врсте кратконоги гуштер (*Ablepharus kitaibelii*) и шумски гуштер (*Darevskia praticola*). По важећим прописима, са изузетком три врсте жаба рода *Pelophylax*, које су заштићене врсте остале врсте су строго заштићене и налазе се у Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011 и 32/2016). Једине врсте које се не налазе у одређеном степену заштите су зелембаћ (*Lacerta viridis*), зидни гуштер (*Podarcis muralis*) и слепић (*Anguis fragilis*).

1.2.8.4. Сисари

Сисари су представљени са 51 врстом од којих је 26 строго заштићено, 20 заштићено, десетак врста је под режимом ловостаја. Најбројнију групу чине слепи мишеви (Chiroptera) 18 врста и глодари (Rodentia) 16 присутних врста. Затим следе звери (Carnivora) са 9, и бубоједи (Eulipotyphla) са 8 врста. Најмалобројнији су папкари (Artiodactyla) са 2, и зечеви (Lagomorpha) са 1 врстом. Од ретких или строго заштићених врста истичу се водена ровчица, патуљаста миш, пух лешникар, видра, дивља мачка, и 18 врста слепих мишева, међу којима су и велики и мали потковичар, водени вечерњак,

патуљасте слепи мишић и др. Све врсте слепих мишева су у Србији заштићене као „строго заштићена дивља врста“. Стога је уништавање њихових јединки, популација и станишта строго забрањено и кажњиво.

Бубоједи (Eulipotyphla) до сада забележено је присуство 8 врста: Жеж (*Erinaceus roumanicus*), и Шумска ровчица (*Sorex araneus*), Мала ровчица (*Sorex minutus*), Пољска ровчица (*Crocidura leucodon*), Баштенска (вртна) ровчица (*Crocidura suaveolens*), Водене ровчице (*Neomys fodiens*), Мочварне ровчице (*Neomys anomalus*), Кртица (*Talpa europaea*).

Све врсте овога реда су сврстане у категорију „заштићена дивља врста“, изузев водене ровчице, која се налази у категорији „строго заштићена дивља врста“. Будући да се општи конзервациони статус врста бубоједа код нас може оценити као релативно повољан, мере заштите су углавном усмерене ка очувању састава и структуре њихових природних станишта. За врсте које су изразито везане за водену средину, од изузетног је значаја очување чистоће водотока и квалитета воде у њима.

Када су у питању Глодари (Rodentia), присутне су: веверица (*Sciurus vulgaris*), риђа волухарица (*Myodes glareolus*), водена волухарица (*Arvicola amphibius*), подземна волухарица (*Microtus subterraneus*), пољска волухарица (*Microtus arvalis*), слепо куче (*Spalax leucodon*), жутогрли миш (*Apodemus flavicollis*), шумски миш (*Apodemus sylvaticus*), патуљасте миш (*Micromys minutus*), пругасти миш (*Apodemus agrarius*), бизамски пацов (*Ondatra zibethicus*), сиви пух (*Glis glis*) и пух лешникар (*Muscardinus avellanarius*).

Групи животиња које припадају зверима (Carnivora) чини девет (9) врста: Шакал (*Canis aureus*), Лисица (*Vulpes vulpes*), Ласица (*Mustela nivalis*), Мрки твор (*Mustela putorius*), Куна златица (*Martes martes*), Куна белица (*Martes foina*), Јазавац (*Meles meles*).

Фауну папкара (Artiodactyla) чине свега две врсте, и обе посебно је су аутохтоне за просторе Србије. То су срна (*Capreolus capreolus*) и дивља свиња (*Sus scrofa*), али је и интересантна појава две алохтоне врсте папкара, ради се о јелену лопатару (*Dama dama*) и муфлону (*Ovis aries*).

1.2.8.5 Инсекти

Занимљиво је да су озбиљнија, систематична истраживања фауне инсеката овог подручја почела тек у скорије време без обзира што је подручје интересантно и могу се очекивати значајни резултати.

Истраживањем је установљено присуство 31 врсте вилиних коњица. Као значајне врсте са аспекта заштите треба издвојити *Cordulegaster heros* и *Epiptera bimaculata*, обе се налазе у Прилогу II Правилника (Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010 од 5.2.2010. године) као заштићене.

Када су у питању тврдокрилци (Coleoptera) најзначајнији је налаз врсте *Morimus asper funereus* Mulsant, 1862. Према националној регулативи врста је строго заштићена, на Црвенијој листи угрожених врста је има статус VU (the IUCN Red List of Threatened Species) и налази се на Annex II Директиве о стаништима Европске уније (92/43/ЕЕС). У наведеним документима врста се наводи се под називом *Morimus funereus*. Ова стрижибуба распрострањена је на Балканском и Апенинском полуострву и јужном делу централне Европе. Најчешће се налази на букви али може се наћи и на храсту, јасену, бресту, тополи, липи и др. Ларве се развијају углавном у пањевима и слабим стаблима.

Када су у питању правокрилци (Orthoptera), на подручју Овчарско –Кабларске клисуре до сада је забележено је 79 врста правокрилаца и то 44 врсте зрикаваца (Ensifera) и 35 врста скакаваца (Caelifera) (Скејо & Пантовић, 2015). Као значајне налазе треба издвојити: *Pholidoptera transsylvanica* значајан налаз као један од свега неколико налаза у Србији (Адамовић, 1964) *Pachytrachis frater* први налаз за Србију (Скејо & Пантовић, 2015).

Током истраживања регистровано 109 врста дневних лептира (Lepidoptera: Ropalocera) на простору Овчарско-Кабларске клисуре, од тога 42 врсте има неки од статуса заштите на националном или европском нивоу. Врсте, *Pseudophilotes vicrama* (Moore, 1865) и *Hipparchia fagi* (Scopoli, 1763) су наведене као угрожене на нивоу Европе, док је у Србији, Правилником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, Бр.5/10), 15 врста означено као строго заштићено. Врста *Lycaena dispar* (Linnaeus, 1761) налази се на Анексу II и IV Директиве о стаништима Европске Уније, док се врсте *Parnassius mnemosyne* (Linnaeus, 1758) и *Zerynthia polyxena* (Denis & Schiffermuller, 1775) налазе само на Анексу IV.

Током истраживања фауне инсеката пронађено је и 165 врста стеница (Heteroptera), из 20 фамилија (Шеат & Надаждин, 2015). Као најзначајније треба издвојити врсте *Trochiscocoris rotundatus*, *Dicyphus albonasutus*, *Velia serbica* и *Cremnorrhinus basalis*. Врста *D. albonasutus* је нова врста за фауну Србије док је налаз врсте *T. rotundatus* је значајан из разлога што се сматра релативно ретком у целом ареалу, а последњи и једини налаз из Србије је од пре Другог светског рата из Ораховца (Protić, 2001). Врсте *Velia serbica* и *Cremnorrhinus basalis* су балкански ендеми са ретким налазима у Србији. Врсте значајне као глацијални реликти: *Chlamydatus pulicarius*, *Dicypass pallidus*, *Globiceps flavomaculatus*, *Monalocortis filicis*, *Orthops basalis*, *Plagiognathus arbustum*, *Nabis rugosus*, *Rhynocoris annulatus*, *Nysius tymi*, *Stictopleurus crassicornis*, *Carmocoris purpure* и *Picromerus bidens*. Поред претходно набројаних представника глацијалне фауне, идентификоване су и врсте преглацијалне старости, *T. rounds* и *Macrotylus quadrilineatus*. Присутна мешавина фауна различите старости вероватно је последица присуства мешовите реликтне вегетације на данном подручју, као и рефугијалне улоге Овчарско-Кабларске клисуре током геолошке историје (Ђорђевић et al. 1998).

Ово подручје је постало репрезентативни полигон научноистраживачког и образовног рада, што и јесте једна од главних функција заштићених подручја. Резултати истраживања и праћења стања приказују се у едицији „Бележник Овчарско-кабларске клисуре“, чланцима, докторским дисертацијама и другим научним и стручним материјалима.

1.3 Створене вредности

У протеклих сто и више година, на подручју Овчарско-кабларске клисуре изграђени су бројни објекти (комуникације, насеља, хидроелектране, инфраструктура и сл.) истовремено доносећи промене које су битније измениле карактер, намену и изглед самог подручја.

Међу првим изграђеним објектима енергетске базе наше земље по завршетку Другог светског рата су ХЕ „Овчар Бања“ и ХЕ „Међувршје“.

ХЕ „Овчар Бања“ налази се на улазу у Овчарско-кабларску клисуру. Брана је постављена паралелно са главним воденим током, односно на самом завоју реке, док је улазна грађевина смештена управо на главни водени ток. Машинска и турбинска сала са постројењима смештена је у подземни објекат који су изграђени у стенским масивима Каблара удаљеним 400 м. Укупна дужина по круни бране је 150 м, а запремина је 11.852 м². укупна инсталирана снага је 6,86 MW, а годишња производња износи 25.000,000 KWh.

ХЕ „Међувршје“ налази се на самом изласку из Овчарско-кабларске клисуре. Брана је лоцирана у кориту реке, а на десној обали реке налази се улазна грађевина и затварачница. Сви објекти осим бетонске бране, улазне грађевине, затварачнице, дела управне зграде и приручног су подземни. Брана ХЕ „Међувршје“ је гравитационо бетонска, конструктивне висине 32м, укупне дужине 189 метара. Запремина тела бране је 48.090,000 м³, а остварен је максимални бруто пад 21.95 м. Укупна инсталирана снага обе турбине је 7,50 MW, а годишња производња просечно за 10 година износи 29.000,00 KWh.

У непосредној близини Овчар Бање, на Западној Морави изграђена су два вештачка језера: Овчарско-Кабларско и Међувршје.

Овчарско-Кабларско језеро настало је подизањем бране узводно од железничког моста, бивше пруге уског колосека Чачак - Ужице. Спада у ред мањих вештачких језера проточног типа. Дужина језера је око 7 км, аширине до 350 м.

Језеро Међувршје је највеће вештачко језеро на Западној Морави. Настало је изградњом бетонске бране у Међувршју. Укупна запремина акумулације је 18,5 милиона м³. Подручје језера је углавном брдовито пошумљено, а на десној обали језера уређена је стаза за спортски риболов у дужини од 800м.

1.3.1. Овчар Бања

Бањско лечење и рехабилитација се обавља у објекту „Бања Лек“, постижу се добри резултати у лечењу реуматских и ортопедских обољења уз стручни тим доктора специјалиста, медицинске опреме и термоминералне воде.

„Wелnes centar Kablar,“ располаже са затвореним и отвореним базеном и смештајним капацитетима хотелског типа.

Ресторан са смештајем „Дом“, располаже са смештајним капацитетима и домаћом храном.

Смештај у Овчар Бањи може се пронаћи и у приватним кућама и апартманима.

Вила „Ненад“

Апартман „Ивона“

Апартман „Пејица“

Апартман „Малетић Душанка и Виолета“

Апартман „Богдан“

Смештај „Шевић“

Студио-апартман у етно стилу „Дебела Гора“
Смештај „Ђукић Весна“
Смештај „Вила Ивона“
Планинарски Дом ПД“Каблар“
Глампинг „Језеро“
Собе и апартмани „Лукић Немања“
Собе и апартман „Капија Драгачева“
Собе „Веско Гавриловић“
Услуге ресторанског типа
Ресторан „Плажа“-Међувршје
Ресторан „Санта Марија“-Међувршје
Ресторан „Лантерна“-Међувршје

Слика 15. „Wellnes centar Kablar,,

1.3.2 Саобраћај

Друмски саобраћај

Овчар Бања се налази на магистралном путу М-5(граница са Републиком Српском преко Ужица, Чачка, Краљева, Крушевца, Параћина и Зајечара до границе са Бугарском).Магистрални пут М-5 се до 2007. године пружао кроз насеље Овчар Бања, када је изграђен тунел кроз Кабларски масив у дужини од 430м, као део обилазнице око Овчар Бање. У току је изградња деонице Е-763 аутопута „Милош Велики“, од Прељине до Пожеге, где ће се знатно смањити интензитет саобраћаја кроз саму Овчарско-кабларску клисуру. Доприносиће смањењу штетних гасова које испуштају аутомобили проласком кроз заштићено подручје.

Железнички саобраћај

Овчар бања је повезана пругом нормалног колосека Краљево - Пожега. Пруга је електрифицирана целом дужином, а у Овчар Бањи постоји железничка станица која је 2021. године реконструисана и претворена у модерну станицу. Станица се користи само као

стајалиште-немају запосленог железничког радника, ту само радници који врше техничко обезбеђење објекта. Код железничке станице Овчар Бања постоји „укрсница“ са два станична колосека и две скретнице.

ТТ објекти

ТТ саобраћај на подручју Овчар Бање и заштићеног предела обавља се преко предузећа Телеком Србија и њене инфраструктуре. Телекомуникациона мрежа насеља Овчар Бање је релативно нова и може да задовољи тренутне потребе као и потребе у развоју бање. Телекомуникациони односно ТТ саобраћај се обавља преко крајње дигиталне централе ИП МСАНИНДОР варијанта типа УА 5000 ХУАВЕИ, смештене у самом центру насеља. Капацитет саме централе је следећи: инсталирани капацитет је 304 ПОТС и 8 ИСДН прикључака. Тренутно је укључено 164 ПОТС, 2Б+Д претплатника, а 41 су корисници и АДСЛ услуга. Приступна мрежа је у целини подземна и изграђена бакарним кабловима, са капацитетом главних каблова 830 парица. развијена је и мрежа бежичне ЦДМА технологије те је и најудаљенијем претплатном кориснику могуће врло брзо обезбедити телефонски интернет прикључак. Цело подручје је квалитетно покривено сигналом мобилне телефоније. На овом терену заступљени су сви оператери мобилне телефоније и то Телеком Србија, Теленор и А1 Србија. На Овчару се налазе стубови базне станице свих мобилних оператора. На истом планинском врху се налази и репетитор преко кога се емитује ТВ сигнал, а на планинском врху Каблар налази се репетитор локалне ТВ Галаксија и Радио М.

Поштански саобраћај се одвија на следећи начин: на подручју насеља Овчар Бања налази се једна корпоративна јединица поштанске мреже која је у склопу јединствене ЛПО (јавни поштански оператер) мреже и где делатност обављају стално запослени радници у ЛПО. Ова корпоративна јединица поште је центар гравитације за насеља Рошци, Врнчани и Јанчићи, са укупно 863 становника и 330 домаћинстава по попису из 2011. године. Објекат у коме је смештена пошта налази се у централном делу насеља.

Табела 7.Непокретна културна добра – локалитети са културним вредностима

Број на реф. карти	Катастарска општина	Назив и основне карактеристике локалитета	Статус заштите
ГРАД ЧАЧАК			
1	Врчани	Манастир Благовештење, Овчар Бања	Заштићен – утврђени споменик културе од великог значаја
2		Илиње – архолошки локалитет са црквом Св. Илије на темељима старе грађевине, Овчар Бања	Евидентирано – од интереса за заштиту
3		Савиње – црквица-капела Св. Саве у поткапини на Каблару	
4		Зграда старе железничке станице у Овчар Бањи	
5		Старо место манастира Преображење	
6		Сеоско гробље	
7	Међувршје	Манастир Ваведене	
8		Манастир Вазнесење	
9	Паковраће	Метох манастира Сретење	Заштићен – утврђени споменик културе
10	Рошци	Манастир Никоље	Заштићен – утврђени споменик културе од великог значаја
11		Старо место манастира Јовање	Евидентирано – од интереса за заштиту
12		Манастир Јовање	
13		Манастир Успење – археолошки локалитет Кулина	
ОПШТИНА ЛУЧАНИ			
14	Дљин	Пећина Каћеница – спомен-костурница и збег-црква	Евидентирано – од интереса за заштиту
15		Казанчине – археолошки локалитет	
16		Амбар Мире Ристивојевић – народно градитељство	
17		Кућа Милинка Милосављевића - народно градитељство	
18		Кућа Милисав Маринковића - народно градитељство	
19		Домаћинство Мирољуба Алексића - народно градитељство	
20		Застанци/Растоке – археолошки локалитет	
21		Калдрмчине - археолошки локалитет	
22		Бостаниште - археолошки локалитет	
23		Јањевац - археолошки локалитет	
24		Турска памија - археолошки локалитет	
25		Римско гробље- археолошки локалитет	
26		Џиновско гробље - археолошки локалитет	
31		Кућа Тине Јовановић - народно градитељство	
27	Дучаловићи	Манастир Св. Сретење	Заштићен – утврђени споменик културе од великог значаја
28		Манастир Св. Тројице	Евидентирано – од интереса за заштиту
29		Домаћинство Првослава Милосављевића – народно градитељство	
30		Домаћинство Љубише Миливојевића - народно градитељство	
32		Дубовац - археолошки локалитет	
33		Селиште - археолошки локалитет	
34	Манастир Преображење		
35	Ћебића воденица, Овчар Бања – народно градитељство		

1.3.3. Културно-историјски споменици

У окружењу Овчар Бања налази се по културном и духовном значају, као и уметничкој вредности позната групација српских средњовековних манастира, те се овај простор у народу назива Српска Света Гора. Целокупно уметничко, културно и историјско наслеђе Овчарско-кабларских манастира представља најзначајнију цивилизацијску тековину Чачка и његове шире околине. Манастирска целина је постепено стварана шест векова кроз успоне, разарања, нове обнове замирања, али, ипак, уз континуитет монашког живота, интелектуалног и уметничког стваралаштва које никада није престало. Данас на подручју Овчарско-кабларске клисуре живи девет монашких заједница, што уз још три света места обележена црквама и капелама чини дванаест светилишта Српске Свете Горе. То су манастири: Благовештење, Никоље, Јовање, Успење, Преображење, Вознесење, Ваведење, Св. Тројице, Сретење, Илиње (често се помиње као манастир), црква Св. Саве и пећина Кађеница.

Статус заштићених односно утврђених споменика културе, сходно Закону о заштити културних добара („Службени гласник РС“ бр. 71/94, 52/11 – други закон и 99/11- други закон) имају четири манастира који 1979. године („Службени гласник СРС“ бр. 14/79) категорисани као непокретна културна добра од великог значаја, и то: манастир Благовештење и манастир Никоље заштићени 1950. године, манастир Свете Тројице под Овчаром заштићен 1967. године и манастир Сретење под Овчаром заштићен 1968. године. Такође за споменик културе утврђен је метох манастира Сретење у Паковраћу, са конаком и високом каменом оградом из XIX века (због чега се овај комплекс назива „Град“) и виноградом.

Манастир Благовештење

Црква манастира Благовештење под Кабларом подигнута је 1601/1602. године. Верује се да је манастир могао постојати и раније. Црква је изграђена у рашком градитељском стилу. Осликана је 1632-35 године са изузетно раскошним иконостасом из 1637. године. У Благовештењу су се налазила Београдско четворојеванђеље штампано у дубровачкој колонији у Београду 1552. године и Благовештењско јеванђеље из 1372. године. У Благовештењу се 1947. године замонашио Гојко Стојчевић, касније патријарх Павле. Манастир слави Благовести Пресвете Богородице 7. април.

Слика 16. Манастир Благовештење

Манастир Никоље

Први писани траг о постојању манастира Никоље датира из 1476. године и уједно је прво помињање било ког манастира у Овчарско-кабларској клисури. Претпоставља се да је манастир саграђен крајем XIV или почетком XV века. Наос је осликан 1587.године , где се посебно истиче веома ретко сликана представа Трпеза Премудости са даровима Светог духа. У Никољу је бла заступљена преписивачка делатност, тако да су овде настале или су чуване изузетно вредне књиге. Највредније међу њима је Никољско јеванђеље настало крајем XIV века, данас се налази у приватној збирци у Даблину, а затим Каранско јеванђеље настало 1608/1609 године у Белој цркви у селу Каран, чува се у манастирској ризници као највреднији рукописани документ који се налази у Србији. Породица кнеза Милоша Обреновића боравила је у Никољу 1814.године. У порти манастира налази се гроб његовог најстаријег сина Петра. Милош је 1817.године саградио конак најлепши споменик архитектуре тог времена који је сачуван на територији града Чачка. Манастир је од 1946.године женски манастир, а слави Пренос моштију Светог Николе 22.маја.

Слика 17. Манастир Никоље

Манастир Свете Тројице

Манастир Свете Тројице се налази на југозападним падинама Овчара. Први писани помен датира из XVI века. Манастирска црква својим општим склопом и пропорцијама чини најзначајнији архитектонски споменик у Овчарско-кабларској клисури. Црква никада није била осликана.

Данас је ово мушки манастир којислави Силазак Светог духа на апостоле, педесети дан по Васкрсу.

Слика 18. Манастир Свете Тројице

Манастир Сретење

Манастир Сретење се налази на западним падинама Овчара, у најлепшем природном окружењу. Први помен овог манастира је из 1528. године када се бележи као манастир Корање. Манастир који је запустео након 1690. године обнавља тада монах, касније епископ ужички Никифор Максимовић . У ризници манастира чува се једно јеванђеље и Богородичин молбеник из XVI века, као и један бакрорез из 1845. године на коме је представљен долазак владике у тек обновљен манастир. Манастирски комплекс је страдао у бомбардовању немачке авијације у јесен 1941. године. Том приликом изгорео је конак у коме се налазила изузетно богата библиотека.

Сретење је женски манастир од 1947. године и слави Сретење Господње 15. фебруара.

Слика 19. Манастир Сретење

Манастир Преображење

Манастир Преображење се налази на десној обали Западне Мораве, на обронцима Овчара изнад пута Чачак-Пожега. Данашњи манастир се налази наспрам места на коме се на супротној обали налазио стари манастир Преображење који потиче из периода када су настали и остали Овчарско-кабларски манастири. Стари манастир је порушен 1911. године због изградње пруге уског колосека, а нови манастир је саграђен у великом подухвату обнове Овчарско Кабларских манастира који је водио владика Николај Велимировић, у другој половини тридесетих година XX века.

Слава манастира је Преображење Господње 19. август.

Слика 20. Манастир Преображење

Манастир Вознесење

Манастир је смештен на северним падинама Овчара. Као и за друге овчарско-кабларске манастире не зна се тачан период градње и ктитор. Захваљујући Четворојеванђељу које је преписано у овом манастиру 1570. године, а данас се чува у Народној библиотеци у Београду, знамо да је манастир постојао у XVI веку. Манастир ће запустети након 1690. године, а на старим темељима обновиће га владика Николај Велимировић 1937. године. Данас је то мушки манастир који слави Вознесење Господње – Спасовда, четрдесети дан по Васкрсу.

Слика 21. Манастир Вознесење

Манастир Ваведење

Манастир се налази на десној обали Западне Мораве пред сам излазак из клисуре. Претпоставља се да се манастир први пут помиње у првој половини XVI века, док се по народном веровању манастир везује за Светог Саву и његовог оца Немању. Манастир је обновљен 1797. године. Током XIX века постаће парохијска црква све до 1975. године од када је поново манастир. Ваведење је женски манастир који слави Ваведење пресвете Богородице 4. децембар.

Слика 22. Манастир Ваведење

Манастир Јовање

Манастир Јовање налази се на левој обали Западне Мораве, акумулација Међувршје. Према археолошким истраживањима манастир је саграђену XV веку , а први писани траг јеу турским пописима из XVI века. Стари манастир је порушен ипотопљен 1954. године због изградње хидроелектране, односно формирања акумулацијоног језера. Нови манастир је подигнут 1959. године нешто изнад локације првобитног.

Манастир слави Ивањдан 7. јул.

Слика 23. Манастир Јовање

Манастир Успење

Манастир се налази на доминантном узвишењу изнад манастира Јовање. До 2003. године био је метох манастира Јовање, а од тада је самостални женски манастир. На локацији данашњег манастира налазило се монашко утврђење сависоком кулом звонаром.

Манастир Успење слави Успење Пресвете Богородице – Велику Госпојину 28. август.

Слика 24. Манастир Успење

Црква Светог Илије- манастир Илиње

Црква се налази на куполастом узвишењу изнад манастира Благовештење. По народном предању на овом месту се налазио манастир посвећен Светом Илији . Данашњи храм је подигнут 1938. године. И метох је манастира Благовештење.

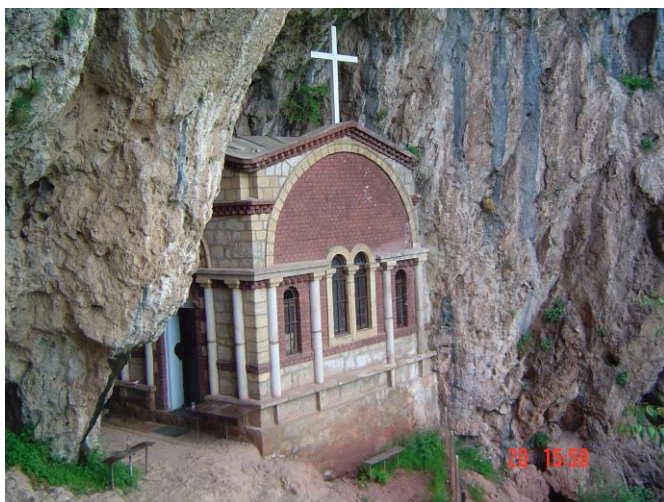

Слика 25. Манастир (Црква) Илиње

Црква Светог Саве

На литицама Каблара, у једној окапини саграђена је 1940. године капела посвећена Светом Сави. У непосредној близини се налази извор Савина вода. На своду окапине, изнад цркве, видљиви су остаци избледелих фресака као сведочанство о пустињском монашком животу који је био заступљену клисури.

Капела Савиње је под управом манастира Преображење и слави Пренос моштију Светог Саве 19. маја.

Слика 26. Црква Светог Саве

Спомен костурница црква пећина **Кађеница**

На северним падинама Дебеле горе, испод виса Секира, а изнад Западне Мораве налази се пећина Кађеница. Пећина је добила име по трагичном догађају из маја 1815. године када су Турци димом у пећини угушили велики српски збег. Тридесетих година прошлог века пећина је уређена као спомен костурница у којој је озидана олтарска апсида што јој даје карактер цркве. Данас ово место називамо Спомен костурница црква пећина Кађеница. Сваког Видиовдана монаси из манастира Преображење служе опело у овој пећини.

Слика 27. Кађеница

1.3.4. Становништво и насеља

Према постојећим документима из XV и XVI зна се да је подручје Овчарско-кабларске клисуре било настањено још у далекој прошлости, а најстарији помени села под садашњим именима воде из турског пописа-тефтера. На подручју Овчарско-кабларске клисуре налазе се следећа насеља: Овчар Бања, Међувршје, Видова, Паковраће, Дљин, Дучаловићи, Врнчани, Рошци.

1.3.5. Туризам

На подручју Овчарско-кабларске клисуре преовлађује транзитни, културни и излетнички туризам. Окосницу сва три вида туризма представља културно-историјско наслеђе и природне вредности Овчарско-кабларске клисуре. Поред тога присутни су културни и верски туризам, поједини видови туризма специјалних интереса, бањски туризам, манифестације и др. Културни и верски туризам се манифестује у редукованом облику, као обилазак манастира и окупљање верника из локалног и регионалног окружења као и иностранства. У време православних празника а посебно у манастирима Ваведење, Благовештење, Никоље и Преображење. Развијени су или у зачетку и поједини видови туризма специјалних интересовања: параглајдинг, даљинско јахање и рекреативно јахање, планинарење (са обележеном планинарском трансверзалом и 19 стаза са 17 видиковаца, једним планинарским домом, алпинизам, (на четири локалитета на Каблару), риболов (са риболоним стазама дуж језера), бициклизам (обележена стаза дужине 29 km, спорт и рекреација на води-стаза за кајак и кану, Илиндански пливачки маратон и Овчарско кабларска регата (дужине 11 km), туре за посматрање птица и др.

Бањски туризам је још увек недовољно развијен, иако је Овчар бања добила статус бањског места још 2011.године. У функцији туризма је око 200 лежаја, и то: велнес центар (20 соба са 50 лежаја), преноћиште (16 соба са 44 лежаја) приватни смештај (72 лежаја) и планинарски дом (30 лежаја).

Понуда бањског лечења, терапија и услуга је такође неразвијена (купатило у монтажној бараци не ради па се прегледи и лечење одвијају у објекту „Бања Лек“, уз приватну праксу. Полуолимпијски базен није у функцији од 2007.године. Кампинг туризам је запостављен а аутокамп са (30 камп места и 15 бунгалова) није у функцији.

На подручју ПИО „Овчарско-кабларска клисура“ одржавају се манифестације, националног карактера, пливачки маратон, велика планинска трка, регионалног, спортска-регата, сомијада, културне-меморијал, летњи дани културе, Дани патријарха Павла, Дани калиграфије.

1.3.6. Посета манастира

Најпосећенији манастири су Благовештење и Ваведење (по 60000 посетилаца), следе манастири Никоље (20000 посетилаца) и Преображење (18000 посетилаца), док остале манастире посећују планинари, поклоници/верници или индивидуални посетиоци-манастир Сретење и Св. Тројице (до 5000 посетилаца), Јовање (око 6000 - 8000 посетилаца), док су најмање посећени манастири Вазнесење (до 7000 посетилаца) и Успење (до 2000 посетилаца). За теже приступачна света места (Кађеница, Савина вода и Илиње) тај број је процењен на 1000 - 3000 посетилаца.

II. Оцена стања животне средине заштићеног подручја

Досадашња сазнања и расположиви подаци о стању животне средине Овчар Бање указују да су основни елементи природних потенцијала (ваздух, земљиште, биодиверзитет и предео/пејзаж) у значајној мери и даље очувани, и ако су током времена претрпели значајне промене. Подручје Овчарско-кабларске клисуре је у последњих стотинак година претрпело бројне трансформације. Извесно је да је клисура била изван главних саобраћајних токова и да је бања била једино насељено место. У каснијим временима долази до формирања снажне монашке заједнице, но промене у клисури постају интензивне тек пробијањем трасе пута и пруге. Тиме је клисура у целини постала проходна, а њена природна богатства доступна. То се пре свега односи на шуме које се експлоатишу, често на непримеран начин. Коначна измена укупног лика клисуре одиграла се формирањем акумулације, чиме су знатне површине потопљене, а у клисури се појавио потпуно нови елемент простора-вештачко језеро. Две бетонске бране, мрежа далековода, измењен екосистем клисуре и њен укупан изглед само су неке од тих промена. Непланска изградња, сиромашнији биљни и животињски свет, бројни инфраструктурни системи, две акумулације и бране у ширем окружењу и врло густ транзитни саобраћај у значајној мери су довели до измене укупне слике клисуре, као и не малих загађења појединих делова животне средине или њене деградације.

2.1. Шуме

На подручју није изражено угрожавање флористичког диверзитета. Највећи проблеми би настали услед крчења односно, уклањање аутохтоне вегетације (поред пута или водотока) чиме би се фаворизовала појава рудералних биљака или појава и пренамножавање инвазивних врста. Такође, изградња крупних хидроенергетских објеката уз потпуно или значајно потапање тока може проузроковати индиректно или директно нарушавање састава постојећих фитоценоза.

Површина шума и шумског земљишта на подручју Заштићеног подручја је око 89% површине подручја, од чега је 30% у државној својини а 70% су шуме сопственика (манастирске и приватне).

Најнижи појас шума у клисури је храстов појас кога чине шуме сладуна и цера (*Quercetum frainetto-cerris*). Површине ових шума су антропогено измењене, односно деградирани, па често од ниских шума настају шикаре.

На кречњацима у истом појасу јавља се шума цера и граба (*Quercetum cerris-Carpinetosum orientalis*). Ово је најксеротомнија шума сладуна, цера и габића. Грабић (*Carpinetosum orientalis*) је заступљен у спрату жбуња. Са сечама грабић као врста велике изданичке снаге преовлађује, те деградацијом ових шума настају ниске шуме и шикаре грабића. На гребенима и међудолинским косама срећемо шуму китњака (*Quercetum petraea*). У увалама и стрмим осојним странама брдску букову шуму (*Fagetum submontanum*) као представнике мезофилних полидоминантних заједница. Доминира буква, честа девастација и деградација ових шума условила је појаву пањача и деградационих стадија са грабом.

На већим надморским висинама, преко 800 м, брдска букова шума прелази у планинску (*Fagetum moesiacaе montanum*). Састојине се одликују густим склопом, доминацијом букве у спрату дрвећа и оскудним спратом жбуња. Због јаке засене приземна флора је врло оскудна, осим у пролећном аспекту пре олистивања букве. Повољни микроклиматски услови као и стање букве и помешаних врста условили су стварање стабилног екосистема који није подложен брзим деградацијама. Појас алувијалних шума, које се налазе уз Западну Мораву је узак. Јављају се бела врба (*Salix alba*), црна топола (*Populus nigra*), јова (*Alnus glutinosa*), бели дуд (*Morus alba*) и багрем (*Robinia pseudoacacia*). Овај узак појас алувијалних шума препуштен је спонтаној природној обнови. Обале су вегетацијски деградирани са израженим антропогеним утицајем.

Најмању површину заузимају културе четинара и културе багрема. Културе четинара су чисте, подигнуте су од белог или црног бора и смрече. Подигнуте су у циљу брзог опоравка земљишта, након сече, пожара или штета изазваних временским непогодама. Садашње културе су различите старости, а у зависности од квалитета земљишта и мера неге зависи и њихов квалитет.

2.2. Ливаде

Ливаде у заштићеном подручју су секундарне творевине настале крчењем шума. Неке ливаде се косе, неке користе за испашу оваца, док је све већи број зпуштених ливада које се нити косе, нити има испаше. На ливадама које се не користе долази до поновног обрастања жбунастим врстама и дрвећем. Ливаде су настале услед деловања човека и њихов опстанак такође зависи од човека. Услед неповољних демографских ситуација, односно одумирања села која се налазе у заштићеном подручју стално се смањује коришћење ливада те долази до процеса сукцесије, пелаз ливада у шуме. Ливаде

представљају стабилне екосистеме те треба предузимати мере за очување површина под ливадама. У последње време примећује се благи пораст интересовања за сеоска домаћинства, па се сматра да ће се у наредном периоду на боље променити демографска слика села.

2.3. Водени екосистеми

На стање животне средине заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Овчарско-Кабларска клисура“ поред географског положаја, и еколошког комплекса утицало је низ других фактора. Простор Овчарско-Кабларске клисуре је током XX века био велико инфраструктурно градилиште. Грађени су пруга уског колосека, магистрални пут, хидроелектране при чему су формирана акумулациона језера пруга нормалног колосека, системи за пенос енергије и телекомуникационог сигнала. Сваки од ових захвата значајно је мењао изглед и стање предела и живог света у њему. Свакако да на данашње стање највећи утицај је остварен формирањем вештачких акумулационих језера Овчар и Међувршје на Западној Морави. Слив Западне Мораве узводно од од заштићеног подручја је ерозивно подручје те на тим местима промељеног, успореног протока дошло је до процеса таложења и наноса. У потпуно засутим деловима језера јављају се нови екосистеми са карактеристикама барских и мочварних подручја. Ове појаве утичу на разноврсност биљних и животињских врста. На површини воде јавља се водена вегетација са слободно пливајућом воденом сочивицом, затим ту је кроцањ, вошичка, јегуљина трава, водени орашак и др. Ова вегетација има важну улогу у зарастању водених површина, јер имају велику продукцију органске масе која се не разгради у потпуности, већ се таложи на дно и уздиже га. За стање живог света битан је утицај загађивача у сливу реке узводно од клисуре, јер је простор Овчарско-кабларске клисуре због успореног протока веома изложен загађењу са дуготрајним последицама.

Прикупљање, одвођење и пречишћавање комуналних, других отпадних и атмосферских вода на заштићеном подручју, с обзиром на законску забрану испуштања отпадних вода свих категорија и типова и у свим ситуацијама без претходног пречишћавања до прописаних граничних вредности емисије и у складу са стандардима квалитета животне средине реципијента и посебан статус клисуре као природног и културног добра, подразумева обавезе: -изградње канализационог система на подручју Овчар Бање, на територији града Чачка и општине Лучани и постројења за пречишћавање отпадних вода, изградње одговарајућих (водонепропусних) септичких јама, пражњење и одвожење њиховог садржаја за угоститељске, туристичке, привредне, верске и друге објекте, домаћинства и викендице (посебно у приобаљу акумулације Међувршје), изградње заједничких канализационих колектора и заједничких прописаних септичких јама за групе домаћинстава и викендица које су неприступачне или тешко приступачне за цистерне. Мерење квалитета воде Западне Мораве која се редовно врше изнад и испод хидроелектрана Овчар Бања и Међувршје указује на повишену концентрацију бактерије фекалног порекла и присуство метала гвожђа, бакра и цинка. Лоше или уопште нерешено руковање отпадом у општинама у горњем сливу Западне Мораве има за последицу да река при великим водостајима доноси велике количине плутајућег отпада. Део тог материјала зауставља се у приобаљу језера или самом току реке кроз Овчар Бању. Ова појава осим еколошких последица има и негативан амбијентални утицај. Пресудан утицај на карактеристике водених екосистема има антропогени утицај испољен у акутним и

хроничним загађењима, режиму рада хидроелектрана, депоновању различитог отпада у водотоке, бесправној градњи, укопавању и подзиђивању обала и сл.

2.4. Обрадиво земљиште

У заштићеном подручју под обрадивим земљиштем су веома мале површине. Воћњаци се налазе уз сеоска домаћинства и у њима су заступљене аутохтоне сорте пре свега шљиве и јабуке. У складу са природним карактеристикама терена, подручје припада, већим делом, планинској агроеколошкој области, са просечним висинама од 600-800 м.н.в, уз ниже надморске висине у широким долинама Западне Мораве и Каменице. На овом подручју заступљено је екстензивно сточарство, ратарство и воћарство. Становништво се углавном бави пољопривредом ради задовољења сопствених потреба.

2.5. Сисари

Према до сада познатим подацима у клисури живи 51 врста сисара од којих је 15 строго заштићено, 7 заштићено, а одређени број врста је под режимом ловостаја. Треба напоменути да је забрана лова и узнемиравања дивљачи у заштићеном подручју дала резултате у повећању бројности дивље свиње, срне, лисице и јазаваца.

Структура, величина и просторна конфигурација природних и других станишта пружа довољно могућности у смислу обезбеђења прехранбених и заштитних потреба присутних врста. Тренутно, свет сисара на предметном подручју не трпи посебан притисак. Могући фактор угрожавања би представљале оне активности које би биле значајнијег просторног обухвата и које би биле праћене обимнијом прекомпозицијом природних предела, изменом структуре и просторног распореда станишта, општом фрагментацијом терена и значајним трошењем и захватањем локалних ресурса (шуме, земљиште, вода и др.

На читавом простору још увек постоји завидан диверзитет станишта који у погледу своје величине, структуре и повезаности представљају повољан амбијент за очување дивљег света

2.6. Птице

Најзначајнија и најпознатија фаунистичка група су птице које су представљене са око 175 врста, од којих су више од половине гнездарице. Оне су везане гнезђењем или исхраном за разноврсна станишта клисуре и околног простора (шумска, ливадско-пашњачка, стеновита, водена, пољопривредна и др). Око 85% врста су строго заштићене, око 5% заштићене, а за 10% врста заштита је обезбеђена прописима из области ловства. Међу грављивицама се истичу сиви соко, змијар, осичар, патуљаста орао, јастреб, шумска сова, буљина (и повремено сури орао), међу птицама водених станишта сива и мала бела чапља, бела и повремено црна рода, неколико врста гњураца и вранаца, гак, лабуд и повремено црвенокљуни лабуд, више врста дивљих патака и друге врсте, међу врстама шумских, стеновитих и пољопривредних станишта горска и даурска ластва, предавац, сива жуна, кос, камењар, обична црвенперка, сеница шљиварка, гавран, стрнадица камењарка, виноградска стрнадица, препелица, руси сврчак и многе друге врсте.

Негативни фактори се испољавају на различите начине, било да се ради о директним утицајима на јединке или посредно преко мењања станишта. Негативни фактори су обрастање ливада и пашњака, бесправна изградња викендица у приобаљу реке, а посебно у обалској зони акумулације Међувршје. Узнемиравање птица је присутно од

стране посетилаца и риболоваца, као и угрожавање птица, нарочито грабљивица, од стране голубара и ловаца. Поред директог утицаја на врсте, у односу на станишта у одређеној мери забележено је загађење водених површина и земљишта различитим полутантима (пет амбалажа, отпадне воде, пестициди, вештачка ђубрива). У обалској зони присутни су сеча и паљење водене макро вегетације, као и уношење алохтоних врста. Рубни ефекат имају већи индустријски комплекси у ширем региону, као и каменолом у оближњем Јелен Долу, као и недозвољена експлоатација камена у границама заштићеног подручја.

2.7. Рибе

Садашњи састав рибљег фонда формирао се подизањем брана на Западној Морави. До промене у саставу рибљег фонда дошло је услед изградње акумулација, регулације тока, чиме је пресечен и онемогућен миграциони пут мренских врста рибе. Површинске воде подручја, односно језера „Међувршја“ и „Овчар Бања“ водотока Западне Мораве и притока насељавају 34 врста рибе из 9 породица.

Измена морфолошких и физичко-хемијских карактеристика и хидродинамичких параметара акватичног екосистема Западне Мораве, деградација водених биоценоза, оплићавање и зарастање, нарушавање еколошких одлика риболовних вода, прекидање и ометање миграторних путева риба и угрожавање рибљег фонда довели су до трајне измене водотока и читавог предела. Услед засипања самог корита и обала акумулација, присутна је висока обраслост обала макрофитама која с једне стране, као станиште, повољно утиче на мрест, служи за исхрану одређених врста риба и погодна је склониште од предатора, а с друге, умањује отворене водене површине и сам проток воде. На то указује и чињеница да је васкуларна вегетација најразвијенија у средишњем делу језера и у том делу прекрива више од половине водене површине. Додатна оптерећења изазивају и бројни загађивачи, урбана насеља са комуналним отпадом, индустријска постројења, токсичне материје са околног обрадивог земљишта. примарно присутни у узводнијем току Западне Мораве изван граница заштићеног подручја. Уређење приобалног појаса од стране бројних „викендаша“ и одлагање отпадног материјала који је често неразградив, нарушава станишта аутохтоних врста.

Уз погоршање општих амбијенталних услова за одвијање мреста и других животних активности, до проређења риба доводи и прелов врста најинтересантнијих са аспекта спорског риболова (шаран, сом, штука и буцов).

2.8. Водоземци и гмизавци

Познато је да значајну карику у ланцима исхране птица и сисара имају водоземци и гмизавци, тако да би њиховим нестанком и ове групе организама претрпеле значајне промене густине и/или бројности популација. На читавом простору присутна је изражена фрагментисаност станишта.

Неконтролисана употреба пестицида (непоштовање законских прописа као и прописа прописаних од стране произвођача) доводи до прекомерне употребе. Већина пестицида, када доспе у ланце исхране у организмима се нагомилава у масном ткиву. Водоземци и гмизавци пре хибернације убрзаним уносом контаминиране хране стварају веће резерве масног ткива. Током хибернације, трошењем наслага масног ткива долази до лаганог ослобађања активних супстанци пестицида па са пролећа ослабљени организми услед дејства ових хемикалија доводе и до смрти јединки.

С`обзиром да се око целог подручја Овчарско – Кабларске клисуре налазе обрадиве површине, загађење је сасвим извесно присутно. Међутим, последице утицаја загађења вода на водоземце и гмизавце могле би се сагледати или утврдити тек након дугорочног мониторинга.

2.9 Инсекти

Фактори угрожавања фауне инсеката су углавном индиректни и подразумевају низ негативних утицаја који доводе до деградације њихових станишта. Непланско ширење људских насеља које подразумева драстичне измене природних станишта које могу имати вишеструко негативно дејство на популације инсеката. Нелегална изградња објеката различите намене и изградња пратеће инфраструктуре може довести до исчезвања појединих врста са одређеног простора. Образовање дивљих депонија, ширење обрадивих површина, експлоатација шума, представљају факторе који могу оставити трајне последице на ентомофауну.

2.10.Остали организми

Биолошким, шумарским и другим природњачким истраживањима подручја Овчарско-кабларске клисуре и њеног окружења утврђене су односно евидентирани друге, додатне природне вредности на основу којих се спроводи ревизија режима и граница заштите. Туристичка организација Чачка кроз истраживачке (студенске и друге) кампове и сарадњом са научним и другим институцијама, у протекле двадесет једне године од проглашења заштите предела изузетних одлика значајно проширила сазнања о садржајима и вредностима дивљег биљног и животињског света клисуре и њеног просторног окружења. Ово подручје је постало репрезентативни полигон научноистраживачког и образовног рада, што и јесте једна од главних функција заштићених подручја. Резултати истраживања и праћења стања приказује се у едицији „Бележник Овчарско-кабларске клисуре“, чланцима, докторским дисертацијама и другим научним и стручним материјалима.

2.11. Ваздух

На подручју ПИО „Овчарско-кабларска клисура“, осим мониторинга квалитета воде не спроводи се континуирани мониторинг загађења ваздуха, тако да се оцена већине елемената и показатеља стања животне средине изводи посредно, на основу података о објектима и активностима који могу бити извор загађења ваздуха и земљишта, односно који могу генерисати буку, отпад и зрачење. Мониторинг квалитета ваздуха и буке организован је 2019. године на подручју Овчар Бање и Међувршја и то: - мерење сумпор диоксида, чађи, азотових оксида,- вредности сумпор-диоксида SO₂, - вредности чађи и вредности азот-диоксида NO₂, и мерење укупних таложних материја сви резултати су били испод граничних вредности. Мерење је извршено у оквиру активности Завода за јавно здравље Чачак. Подручје Овчарско-кабларске клисуре богато је шумом те се може и очекивати добар квалитет ваздуха.

III. Појаве и активности које угрожавају заштићено подручје

3.1.Бесправна градња

На подручју заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ веома је изражен проблем бесправне градње у приобаљу језера Међувршје. Ради се о изградњи породичних кућа за одмор или викенд кућа и примитивних објеката за риболов. Иако постоји могућност градње у III степену режима заштите, дугогодишње непостојање урбанистичких планова за ово подручје довело је до појаве нелегалне изградње објеката. Велики број објеката је на државном земљишту, врло често заузетом без одобрења. Заједничко за све објекте је да најчешће не испуњавају прописе везане за изградњу у заштићеним подручјима, почевши од коришћених материјала, габарита, форме, оријентације и предвиђене намене објекта и тешко их је накнадном легализацијом уклопити у природно окружење. Дивља градња нарушава изглед заштићеног подручја, угрожава живи свет, променом услова станишта и узнемиравањем, проузрокује проблеме приликом планирања инфраструктуре, заштите и уређење животне средине.

3.2.Загађење водотокова и еутрофикације језера Међувршје

Као последица делатности човека јавља се загађење водотокова.На територији заштићеног подручја налазе се два вештачка хидро-акумулациона језера, два места успореног протока, односно таложења материјала. Процес засипања језера је такав да је за 60 година постојања језеро Међувршје изгубило је 3/4 своје запремине, а последица је промена екосистема. Осим таложења материјала спраног у ерозивном подручју, долази и до таложења токсичних материјала, те је неопходно пратити њихов ток у живом свету воденог екосистема језера Међувршје. Амбијентално велики проблем представља „плутајући“ отпад који река доноси при великим водостајима односно протоцима. Са њива и других агроекосистема доспевају ђубрива богата нитратима и фосфатима која узрокују бујање живота у води. Сличан ефекат имају и неке отпадне воде из насеља и викендица. Бујање живота доводи до повећања потрошње кисеоника. Опадање концентрације кисеоника узрокује помор водених организама и настанак продуката који води дају непријатан мирис .

3.3.Саобраћај

На подручју Овчарско-кабларске клисуре одвија се друмски и железнички саобраћај, а изнад подручја је коридор ваздушног саобраћаја. На језеру има и релативно велики број чамаца и других туристичких пловила. Најпрометнија саобраћајница је државни пут I Б-23 или Е761 са прко 15000 аутомобила дневно у просеку. Велики број возила узрокује већу емисију штетних гасова, буку и вибрације.Такође велики број возила повећава ризик од саобраћајних незгода приликом којих може доћи до изливања штетних супстанци у заштићеном подручје. Изградњом деонице Е-763 аутопута „Милош Велики“, од Прељине до Пожеге, знатно ће се смањити интензитет саобраћаја кроз саму Овчарско-кабларску клисуру.

3.4. Отпад

Велика фреквенција саобраћаја и повећан број посетилаца у викенд насељима повећавају број негативних појава. Дуж саобраћајница, шетних стаза, на местима за заустављање, у близини викенд насеља, одлаже се пластична амбалажа, папир, конзерве, остаци хране и др. Отпад се често одлаже у јаруге и друге тешко приступачне терене, што отежава санацију сметлишта. У сарадњи са ЈКП „Комуналац“ Чачак, константно се ради на побољшању система прикупљања и одвожења отпада кроз постављање већег броја одговарајућих посуда, акције чишћења, редовно пражњење посуда и сл. Нажалост, чак и на местима где су обезбеђене посуде за одлагање отпада, он се одлаже ван посуда. Присутна је и појава крађе и уништавања постављених посуда за прикупљање отпада.

3.5. Депопулација становништва

Смањење броја становника у селима у окружењу заштићеног подручја за последицу има смањене активности кој доводе до зарастања ливада и воћњака, а тиме до угрожавања станишта и опстанка бројних врста живог света.

Табела 8. Пројекција броја становника на подручју Овчарско-кабларска клисура

Општина/Град	Насеље	2011*	2018	2028
Чачак	Видова	121	100	60
	Врнчани	222	180	120
	Овчар Бања	122	90	35
	Рошци	395	320	220
	Међувршје	96	110	125
	Паковраће	479	480	470
Лучани	Дучаловићи	360	300	200
	Дљин	935	840	700
Пожега	Тучково	146	130	100
Укупно		2876	2550	2030

*Извор РЗС(2014), Упоредни преглед броја становника

3.6. Пожари

Пожари представљају опасност, нарочито у пролеће и оком сушног летњег периода године. Угрожена су подручја у близини приватних имања на којима власници у пролеће спаљује остатке траве и лишћа. Током лета најугроженија су подручја уз железничку пругу, магистрални пут, простор испод и око високонапонских водова и места веће фреквенције посетилаца, пре свега четинарске шуме и ливаде. За заштићено подручје ПИО „Овчарско-кабларска клисура“, сходно Закону о заштити од пожара, Туристичка организација Чачка је донела План заштите од пожара. На подручју је у периоду 2016-2021. године регистровано је око 30 пожара, са обухваћеном површином од десетак m² до 20 ha, при чему је у неколико случајева горела шума и ниско растиње на већој површини, а у осталим случајевима ниско растиње и трава. Планом су као зоне посебног ризика појаве пожара утврђени коридор железничке пруге, појасеви испод електроенергетских водова и поред путева, Овчар Бања и викенд насеља, манастирски комплекси и пољопривредне површине са спољне стране границе подручја. Одређена су четири места за узимање воде

из акумулације „Међувршје“ и водотока Западне Мораве на којима је потребно уредити водозахвате, идентификовани постојећи резервоари у вишим деловима подручја који се могу користити за узимање воде (на Овчару и код Шаничке чесме) постављена три нова надземна резервоара запремине 20 m³, утврђена места за осматрање и постављене табле упозорења.

3.7. Посетиоци

У заштићено подручје Предео изузетних одлика“Овчарско-кабларска клисура“ могуће је ући из више праваца, те је тешко спровести апсолутно праћење и управљање активностима посетилаца. Управо активности посетилаца чији је број све већи, а даљим развојем туристичке делатности се очекује пораст броја посета, могу довести до штетних последица: повећано загађење околине чврстим отпадом, загађење околине фекалним отпадом, повећан ниво буке, повећан број возила, повећан ниво аеро загађења, повећан ризик од изливања нафтних деривата и уља, потенцијална опасност за биљни и животињски свет, пре свега за угрожене врсте. Негативне последице повећаног броја посетилаца треба свести на минимум адекватном стратегијом. То се пре свега односи на едукативни рад и подизање еколошке свести људи, таблама упозорења и ефикасним радом чуварске службе.

IV Циљеви заштите

Основни циљеви заштите, и унапређења и одрживог развоја подручја су:

- Заштита природе и природних вредности, укључујући биодиверзитет, станишта, земљиште, воду, ваздух, предеоне одлике и уз њихово наменско коришћење у складу са принципима одрживог развоја.
- Заштита културних добара, заштита манастирских комплекса и њихове околине уз обезбеђивање услова за њихово укључивање у програме развоја.
- Унапређење туристичко-рекреативне инфраструктуре (посебно видиковац на Каблару, полетишта за параглајдинг на Овчару, реализација потенцијалне жичаре Овчар Бања-Каблар, уређење и коришћење коридора уских пруга за бициклизам и рекреацију, уређење планинарских и шетних стаза и др.
- Заштита и унапређење животне средине, посебно квалитета вода у сливу Западне Мораве и постојећих акумулација.
- Заштита и одрживо коришћење водног, пољопривреног и шумског земљишта, посебно од непланске изградње у зонама II и III степена заштите природе.
- Просторно – функционална интегрисаност и усклађен интегрисан развој и заштита природних вредности и културних добара са припадајућим, суседним и осталим јединицама локалне самоуправе у окружењу.
- Унапређење комуналне опремљености и саобраћајне присупачности насељима.
- Побољшање комуникације и приступа културној баштини, решавање проблема егзистенције споменика као и евентуалних потреба реконструкције и изградње објеката везаних за свакодневни живот и потребе цркве (уз благослов Епархије жичке).
- Заштита јавног интереса, јавних добара и добара у општој употреби, принцип јавно-приватног партнерства.

-Организовање мултидисциплинарних и дугорочних научних истраживања заштићеног подручја уз едукацију свих слојева становништва.

-Систематским управљањем, контролом и надзором спречавати даље нарушавање и деградацију заштићеног подручја.

Општа концепција заштите и развоја подручја ПИО „Овчарско-кабларска клисура“, заснована је на креативном усклађивању националног захтева заштите природе, природних и културних вредности, и предела са једне, и развоја туризма и комплементарних активности на ширем подручју Овчарско-кабларске клисуре као значајнијег и атрактивнијег дела туристичке регије, као и социо-економског развоја обухваћених локалних заједница, са друге стране.

V Услови за остваривање циљева

5.1.Кадровска и техничка опремљеност

Да би одговорио бројним обавезама спровођења заштите и унапређења заштићеног подручја Управљач мора да располаже људским ресурсима (кадровима) и одговарајућим техничким средствима (опремљеност). Кадровска и техничка решења управљања заштићеним подручјима у највећој мери проистичу из Закона о заштити приорде („Службени гласник РС“ бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010, 14/2016 и 95/2018 др. закон) и Правилника заштићеног подручја (о условима које мора да испуњава управљач „Службени гласник РС“ бр.85/2009).

У складу са финансијским могућностима Управљач ће размотрити могућност ангажовања већег броја чувара заштићеног подручја. Управљач заштићеног подручја планира у будућем периоду изградњу пословног објекта у Овчар Бањи. У 2021. години обновљен је стари објект школе и претворен у Природњачки центар са поставком у сарадњи са Природњачким музејом у Београду. Обезбеђен је и простор где се могу обављати едукативни програм за запослене а и за посетиоце.

5.2.Подршка на свим нивоима власти од министарства до локалне самоуправе

За реализацију Плана управљања заштићеног подручја потребна је пуна подршка како јединица локалне самоуправе на чијој се територији налази заштићено подручје тако и надлежних министарстава. Подршка заштићеном подручју „Овчарско-кабларска клисура“, у последњих годину дана креће од Владе Републике Србије. Клисура је препозната као простор где је потребно уложити средства и пружити све видове подршке како би се једно овакво природно богатство оплеменило и сачувало.

5.3.Обезбеђена финансијска и материјална средства за реализацију активности

Делатност самог Управљача изискује одређена финансијска средства за основне-свакодневне активности и посебно за реализацију пројекта. Управљач се финансира из следећих извора:

- Накнаде за коришћење заштићеног подручја
- Буџет Града Чачка
- Буџет Републике Србије (надлежно Министарство)
- Конкурси и пројекти
- Донације

5.4.Активна сарадња са научним институцијама

Управљач у вршењу и спровођењу својих активности директно је упућен на сарадњу са Заводом за заштиту природе Србије, Заводом за заштиту споменика Србије, институтима, универзитетима и факултетима.

5.5. Активна сарадња са локалним становништвом, монашким заједницама и свим другим заинтересованим интересним групама.

Рад Управљача је незамислив без сарадње и комуникације са локалним становништвом, монашким заједницама и другим интересним групама. Само укључивање свих субјеката у процес управљања доноси позитивне резултате.

VI Активности и мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности

6.1.Организован рад Управљача

6.1.1.Планови, програми и правилници

Активности:Доношење и спровођење Плана управљања, Годишњих програма управљања, Правилника о унутрашњем реду и Правилник о чуварској служби.

Временски оквир:2023-2032. год

Потребна средства: 1.000.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство надлежно за заштићено подручје, локална самоуправа, конкурси, пројекти

Носиоци: Управљач, Министарство, научне и стручне установе.

6.1.2.Систематски надзор и контрола заштићеног подручја

Активности:Континуиран рад чуварске службе, стручно усавршавање чувара природе и рибочувара, опремање чуварске службе

Временски оквир:2023-2032.година

Потребна средства: 71.000.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, научне и стручне установе

6.1.3.Обележавање заштићеног подручја

Активности:Маркација спољних граница заштићеног подручја и граница режима, услед проширења граница заштићеног подручја од 29.07.2021. године. Израда и постављање табли на улазима у заштићено подручје.

Временски оквир:2023-2032.године

Потребна средства: 5.000.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, научне и стручне службе

6.2. Заштита и очување природних реткости флоре и фауне

6.2.1 Картирање природних реткости и утврђивање стања популације

Активности: Теренске активности, обрада података, редовно праћење стања популације и израда листа

Временски оквир: 2023-2032. година

Потребна средства: 10.000.000,00

Извор финансирања: Управљач, министарство, научне и стручне установе

6.2.2. Наставак пројекта заштите шумске сове

Активности: Годишњи мониторинг насељавања постављених кућица за сове, гнежђење, обрада података, израда и постављање нових кутија, прстеновање шумских сова, анализа исхране, презентација пројекта и евентуално едукативне радионице.

Временски оквир: 2023-2032. година

Потребна средства: 80.000,00 (по години)

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе, Центар за маркирање животиња.

6.2.3. Пројекат праћења и других врста птица

Активности: Праћење и других врста птица (која су делимично започета)-(пролећна и јесења сеоба методом маркирања, зимски цензус врста водених станишта, маркирање врста од међународног значаја у складу са критеријумима концепта ИВА мреже Natura 2000.

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 3.000.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе.

6.2.4. Пројекат заштите дивље орхидеје (*Anacamptis pyramidalis*)

Активности: Осмислити пројекте и ангажовати стручњаке како би се полигони где се наслазе орхидеје детаљно истражити, према правилима вредновања и прикупљања података за одређивање NATURA 2000 подручја.

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 2.000.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе.

6.2.5. Мониторинг стања рибљег фонда

Активности: Узроковање ихтиолошког материјала, идентификација врста и праћење стања рибљег фонда.

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 2.500.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе.

6.2.6. Мониторинг фауне водоземаца и гмизаваца

Активности: Истражити стање популације и њихова станишта, популационе трендове и мере заштите

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 1.800.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе.

6.2.7. Мониторинг фауне инсеката (дневни лептири, вилински коњици, тврдокрилци, правокрилци, стенице)

Активности: Наставити систематична истраживања фауне инсеката овог подручја

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 2.000.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе.

6.2.8. Мониторинг фауне сисара

Активности: Наставак истраживања популације слепих мишева, који се налазе на простору заштићеног подручја забележено 16 врста који су строго заштићена дивља врста.

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 2.000.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе.

6.3. Истраживање, заштита и уређење објеката културно-историјског наслеђа

6.3.1. Археолошко истраживање локалитета Кулина

Активности: Израда студије-пројекта. Посебно истраживање и заштита археолошких локалитета уз обезбеђивање материјално финансијских услова

Временски оквир: 2023-2025

Потребна средства: 2.500.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство надлежно за послове из области културе, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе, Завод за заштиту споменика културе Краљево, Народни музеј Чачак.

6.3.2. Археолошко истраживање локалитета Илиње

Активности: Израда студије-пројекта. Посебно истраживање и заштита археолошких локалитета уз обезбеђивање материјално финансијских услова

Временски оквир: 2023-2025

Потребна средства: 2.000.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство надлежно за послове из области културе, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе, Завод за заштиту споменика културе Краљево, Народни музеј Чачак.

6.3.3. Уређење и одржавање локалитета

Активности: Уређење простора у близини културно-историјских споменика садња, окопавање, кошење, орезивање исл. Опремање мобилијаром, уклањање отпада и сл.

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 350.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, локална самоуправа

6.4. Водени екосистеми

6.4.1. Мониторинг живог света језера Међувршје

Активности: Анализа локалитета, узроковање материјала, лабораторијска обрада узорака, израда извештаја и презентација резултата

Временски оквир: 2023-2025

Потребна средства: 300.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе

6.4.2. Одрживо коришћење рибљег фонда

Активности: Израда Плана управљања рибарским подручјем, организована рибочуварска служба, заштита мрестилишта, планско порибљавање

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 3.000.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе.

6.4.3. Израда катастра изворишта и израда пројекта њиховог уређења

Активности: Евидентирање и мапирање изворишта, анализа квалитета воде, израда пројекта заштите и уређења изворишта, презентација резултата

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 3.500.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе. локална самоуправа

6.4.4. Истраживања геотермалних вода у Овчар Бањи и израда пројекта њиховог рационалног коришћења

Активности: Израда пројекта, теренска истраживања, бушотине, уређење изворишта, припрема за експлоатацију, презентација резултата

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 5.500.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе.

6.5.Геологија

6.5.1.Истраживање пећина и окапина

Активности:Евидентирање и мапирање објеката, спелеолошка истраживања, израда студије презентација резултата

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 3.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, научне и стручне установе, локална самоуправа, планинарско друштво

6.5.2.Израда катастра потенцијалних клизишта, као и програма санације

Активности:Евидентирање и мапирање појава, анализа стања, израда програма санације, презентација резултата

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 3.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, научне и стручне установе, локална самоуправа,

6.6. Посебне мере и активности на спречавању и умањивању неповољних утицаја на вредности заштићеног подручја и животну средину

6.6.1.Бесправна изградња објеката

Активности: Бесправна изградња објеката је један од највећих фактора који угрожавају заштићено подручје. Стихијска изградња викенд објеката на чак двадесетак локација значајно утиче на природни амбијент и природу клисуре. Највећа густина градње и највећа изграђена површина је меандар Међувршје, а због ограничене површине ове локације градња је захватила и супротну обалу језера. На овом месту је уочена тенденција спајања мањих изграђених површина, што може имати катастрофалне последице.Угрожена су и два укљештена меандра-који представљају најатрактивнији простор у клисури. Илегално заузеће државне земље је толико раширено а санкције минорне да се дивља градња заправо стимулише. Највећи број објеката нема урбанистичку дозволу и поред донетог Просторног плана посебне намене,и донетог Закона о посебним условима за упис права својине на објектима изграђеним без грађевинске дозволе и Закона о легализацији објеката, бесправна градња не престаје. Управљач прати све те мере,контролише и прави записнике о свакој изградњи. Пружа стручну помоћ органима и институцијама и свим власницима објеката и корисницима земљишта.

Временски оквир: 2023-2032

Носиоци: Управљач, локална самоуправа, министарства надлежна за послове просторог и урбанизма, инспекцијске службе, МУП, тужилаштво и правосуђе

6.6.2.Проблем газдовања шумама и бесправна сеча

Активности: У заштићеном подручју ПИО „Овчарско-кабларска клисура“ шумама газдује ЈП „Србија шуме“, манастири и физичка лица. Гајење, заштита и коришћење шума врши се у складу са Законом о шумама („Службени гласник РС“, број 30/10, 93/12, 89/15 и 95/2018 – други закон), прописима донетим на основу тог закона и Уредбом о заштити

Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“. Шуме у заштићеном подручју су већински у власништву манастира и државе (ЈП Србија шуме) и мањим делом у приватној својини. Епархија жичка склопила је уговор са предузећем „Foresting“ d.o.o. у вези газдовања манастирским шумама. На подручју ПИО „Овчарско-кабларска клисура“ обележили су границе манастирских шума по одељењима. Постоји спор у вези са реституцијом за још десетак парцела, те се из тог разлога још није приступило изради Плана газдовања. Управљач ће праћењем стања на терену контролисати поштовање наведених прописа.

Нису предвиђена посебна финансијска средства, јер су она већ урачуната у оквиру активности чуварске службе.

Временски оквир:2023-2032

Носиоци:Управљач, ЈП“Србија Шуме“,Српска православна црква, локална самоуправа, инспекцијске службе, МУП,тужилаштво и правосуђе

6.6.3.Загађење водотокова и акумулације Међувршје

Активности:Западна Морава у делу Овчарско-кабларске клисуре, након 60 година од изградње хидроенергетских објеката ХЕ „Овчар Бања“, и ХЕ „Међувршје“, представља у потпуности измењен екосистем језерског карактера који је настао претварањем речног тока у акумулацију, таложењем велике количине ношеног наноса и формирањем густе макрофитске вегетације, како у самом приобаљу тако и у већем делу самог језера.Кључни антропогени негативни утицај на постојећу фауну риба, представља преграђивање водотока изградњом брана за хидроелектране, на којима нема рибљих стаза-пролаза,чиме се миграторни путеви риба трајно пресечени а тиме и онемогућени контакти рибљих популација узводно и низводно од самих баријера. Узрокован режимом рада ХЕ „Међувршје“, негативан утицај на фауну риба имају и неконтролисана и изразита колебања водостаја у акумулацији са великим осцилацијама у приобалној зони. Ове осцилације доводе до пропадања велике количине икре коју поједине врсте риба полажу на биљке у приобаљу. Додатна оптерећења изазивају и бројни загађивачи, урбана насеља са комуналним отпадом, индустријска постројења, токсичне материје са околног обрадивог земљишта.

У наредном периоду је најављено велико чишћење акумулације језера, па ће се један део проблема, евентуално решити.Управљач ће иницирати доношење решења за руковање отпадом, како отпадним водама тако и другим материјама што ће смањити потенцијално загађење у самом заштићеном подручју. Кроз активности, уклањање плутајућег комуналног отпада, делимично кошење и уклањање водене вегетације, решаваће се проблеми загађења вода. Чуварска служба у сарадњи са надлежним инспекцијама спречаваће све појаве потенцијалног загађења водотокова у самом заштићеном подручју.

Временски оквир:2023-2032.година

Носиоци:Управљач, локалне самоуправе, НВО, Министарство (надлежно),Завод за јавно здравље, научне и стручне институције, инспекцијске институције,тужилаштво и правосуђе

6.6.4. Саобраћај

Активности: На подручју Овчарско-кабларске клисуре у функцији су друмски и железнички саобраћај, изнад подручја је коридор ваздушног саобраћаја, а услед великог броја чамаца и туристичких пловила може се говорити и о некој врсти воденог саобраћаја. Најпрометнија је за сада саобраћајница је магистрални пут М5 са великим бројем аутомобила и других превозних средстава. Назире се и крај изградње ауто-пута ка Пожеги на коридору XI, која заобилази заштићено подручје иза Овчара, тако да ће се знатно смањити број возила на магистралном путу М5, а тиме ће се смањити и штетни ефекти. Умањиће се и ризици од акцидентних ситуација, јер ће се транспорт опасних материја и камионски саобраћај усмерити на ауто-пут. Знатно ће се смањити и аеро загађење. активности управљача односе се на комуникацију и кординацију са предузећима задуженим за одржавање путева и путног појаса и Ј.П. „Железнице Србије“, у циљу одржавања саобраћајних коридора и умањивањ штетних последица.

Временски оквир: 2023-2024. година

Носиоци: Управљач, локалне самоуправе, ЈП „Путеви Србије“, ЈП „Железнице Србије“, министарства надлежна за послове саобраћаја и инфраструктуре, инспекцијске службе, МУП

6.6.5. Управљање отпадом

Активности: Највећи проблем представља управљање отпадним водама, јер на заштићеном подручју не постоји канализација. У наредном периоду најављено је решавање и тог проблема, где би се решио проблем отпадних вода. За објекте ван подручја покривеног канализационом мрежом управљач ће иницирати и власнике објекта упутити на постављање одговарајућих уређаја биопречистача. Систем прикупљања и одвожења чврстог комуналног отпада је организован преко ЈКП „Комуналац“ Чачак. У наредном периоду потребно је још више поставити посуда за одлагање отпада како на заштићеном подручју тако и на територији села у граничном појасу, развијати систем селекције отпада. наставити са са акцијама чишћења простора са посебним програмом уклањања старих сметлишта и депонија.

Носиоци: Управљач, локалне самоуправе, месне заједнице НВО

6.6.6. Депенулација становника

Активности: Смањење броја становника у селима у окружењу заштићеног подручја за последицу има смањење пољопривредних активности што доводи до зарастања и закоровења ливада, воћњака и других обрадивих површина. Осим економске штете и пратећих демографских проблема, ови процеси неповољно утичу и на лепоту предела и имају одређене еколошке последице по биодиверзитет и др. Кроз програме развоја сеоског туризма и органске производње управљач ће настојати да ублажи или заустави процес депенулације села у окружењу заштићеног подручја. Директним радом и разговором са власницима парцела у заштићеном подручју, ради ће се на спречавању деградације станишта.

Носиоци: Управљач, локалне самоуправе, месне заједнице, НВО

6.6.7. Посетиоци

Активности: Негативне последице повећаног броја посетиоца могу се успешно контролисати и свести на минимум адекватном стратегијом. Мисли се првенствено на едукативни рад и подизање еколошке свести људи, таблама упозорења и ефикасним радом чуварске службе. Изградњом ауто-пута знатно ће се смањити чиниоци такозваног транзитног туризма. Транзитни туризам подразумева масовност, што се коси са основним начелом еко-туризма, а то је туризам мањег обима.

6.6.8. Пожари

Активности: Пожари представљају опасност у пролеће и током сушног летњег периода године. Угрожена су подручја у близини приватних имања на којима власници у пролеће спаљују остатке траве и лишћа. Током лета најугроженија су подручја уз железничку пругу, магистрални пут, места веће фреквенције посетиоца пре свега четинарске шуме и ливаде. У оквиру противпожарне заштите Управљач је донео План заштите од пожара за заштићено подручје и успоставио сталну комуникацију са Сектором за ванредне ситуације, извршио обуку чуварске службе и спровео набавку одговарајуће опреме. Превентивне мере заштите од пожара спроводиће се кроз директну комуникацију са корисницима заштићеног подручја, обележавање таблама упозорења најугроженијих локација, поделом одговарајућег промотивног материјала и медијском кампањом. Носиоци: Управљач, локалне самоуправе, месне заједнице, НВО, сектор за ванредне ситуације, полиција, инспекцијске службе, медији

VII НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ И ОБРАЗОВНИ РАД-АКТИВНОСТИ

7.1. Научно истраживачки рад

7.1.1. Израда базе података о распрострањењу свих врста на основу теренских истраживања и података из литературе

Активности: теренске активности, обрада и упоредна анализа, израда базе података, презентација података
Временски оквир: 2023-2032
Потребна средства: 3.500.000,00
Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти
Носиоци: Управљач, научне и стручне установе

7.1.2. Формирање хербарских и фаунистичких збирки заштићеног подручја

Активности: Теренске активности, прикупљање узорака, обрада материјала, набавка опреме за обраду и чување експоната, складиштење, стручне едукације, поставка изложбе. У ту сврху почео је са радом Природњачки музеј у Овчар Бањи, тако да у наредним годинама очекујемо да све те активности заживе.
Временски оквир: 2023-2032
Потребна средства: 5.500.000,00
Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти
Носиоци: Управљач, научне и стручне установе

7.1.3.Израда регистра угрожених врста

Активности:Теренске активности, обрада и анализа резултата, израда регистра, израда програма заштите угрожених врста, презентација резултата.

Временски оквир:2023-2032

Потребна средства: 2.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, научне и стручне установе

7.1.4. Мониторинг значајних индикаторских врста

Активности:Одредити индикаторске врсте према типовима станишта, успоставити континуирани мониторинг одабраних индикаторских врста, презентација резултата

Временски оквир:2023-2032

Потребна средства: 2.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, научне и стручне установе

7.1.5. Развој информационог система

Активности: Имплементација ГИС технологије у систем управљања, дигитализација карата.

Временски оквир:2023-2032

Потребна средства: 5.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, научне и стручне установе

7.2.Образовни рад

7.2.1.Стручно усавршавање и оспособљавање запослених

Активности: Стручно усавршавање и оспособљавање запослених обављаће се учешћем на семинарима, симпозијумима, округлим столовима, радионицама и другим скуповима научног и едукативног карактера.Организовањем посета другим заштићеним подручјима, упознавати се са примерима добре праксе и размењивати искуства.

Временски оквир:2023-2032

Потребна средства: 5.000.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач и научне и стручне установе,НВО

7.2.2.Рад са децом, омладином и другим категоријама становништва

Активности:Организовање тематских предавања, организовање посете Природњачком центру у Овчар Бањи и упознавање са садржајима, организовање практичне наставе у природи, организовање и учешће у тематским поставкама и сајамским поставкама, учешће у образовном програму радио и ТВ емисија,организовање и учешће на омладинским, истраживачким, волонтерским камповима и радионицама, израда и дистрибуција постера, летака,брошура и сл. Са пригодним садржајем који ће представити и популаризовати вредности и значај заштићеног подручја и природе уопште.

Временски оквир:2023-2032

Потребна средства: 10.000.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач и научне и стручне установе,НВО

VIII АКТИВНОСТИ НА ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ, РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ ПРОСТОРА

8.1.Изградња објекта за делатност Управљача

8.1.1.Пословни објекат Управљача, VIZITOR центар Овчар Бања

Активности: Израда пројекта, прибављање дозвола, сагласности и др. изградња објекта, опремање објекта

Временски оквир: 2023-2025

Потребна средства: 60.000.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, Министарство, локална самоуправа

8.1.2.Изградња улазних станица на магистралном путу М5 и локалном путу 324

Активности: Израда пројекта, прибављање дозвола, сагласности, изградња објекта, опремање објекта.

Временски оквир: 2023-2024

Потребна средства: 10.000.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, Министарство, локална самоуправа

8.1.3.Чишћење муља језера Међувршје

Активности: У наредном периоду је најављено велико чишћење акумулације језера па ће Управљач иницирати доношење решења за руковање отпадом, како отпадним водама тако и другим материјама што ће смањити потенцијално загађење у самом заштићеном подручју. Кроз активности, уклањање плутајућег комуналног отпада, делимично кошење и уклањање водене вегетације, решаваће се проблеми загађења вода. Чуварска служба у сарадњи са надлежним инспекцијама спречаваће све појаве потенцијалног загађења водотокова у самом заштићеном подручју.

Временски оквир: 2023-2027

Потребна средства: 500.000.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, Министарство, локална самоуправа

8.1.4.Изградња водоводне и канализационе инфраструктуре

Активности: Развој бање условљен је изградњом новог водовода чији би капацитет могао да прати потребе повећаног броја корисника. Кроз Овчар Бању пролази регионални систем за водоснабдевање Рзав, на коме постоји могућност прикључка. Тако би се трајно решио проблем водоснабдевања квалитетном водом.

Тренутно у Овчар Бањи ниједно насеље нема канализациону мрежу. Овчар Бања као највеће насеље прикључена је на неколико септичких јама. Ради се о водопрпусним јамама и представљају праву еколошку бомбу. У наредном периоду интензивирати решавање овог проблема.

Временски оквир: 2023-2024

Потребна средства: 40.000.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа

8.1.5.Санација тунела у Овчарско-кабларској клисури

Активности:На путном правцу старе трасе железничке пруге, на атрактивним деловима Овчарско-кабларске клисуре.Грађени пре више од 100 година. Видовски тунел око 400м, нерешен одвод воде, осипање камених блокова, потребна санација. А за тунел код манастира Јовање око 80 м

Временски оквир:2024-2027

Потребна средства: 100.000.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа

8.1.6.Реконструкција саобраћајнице врх Овчара

Активности:Реконструкција приступне саобраћајнице врх Овчара. До самог врха Овчара, може се доћи уским асфалтним путем који је дужине од 2.200 метара.

Временски оквир:2023-2024

Потребна средства: 40.000.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа

8.1.7.Приступни мост за пећину Кађеницу

Активности:Израдом идејног пројекта моста, био би решен проблем адекватног прилаза пећини Кађеници, већих организованих група

Временски оквир:2023-2024

Потребна средства: 5.000.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа

8.2.Уређење и опремање атрактивних локација

8.2.1.Изградња видиковца на Каблару

Активности:Уређење простора површине 1000 метара квадратних на врху Каблара.

Изградња VIZITOR центра површине 200км. Изградња платоа на висини од 879 м.н.в.

Временски оквир:2023-2024

Потребна средства: 155.000.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа

8.2.2.Уређење локалитета Бањски поток

Активности:Израда пројекта, израда стаза и мостића, набавка и постављање мобилијара, одржавање

Временски оквир:2023-2024

Потребна средства: 5.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство,локална самоуправа,конкурси пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство,локална самоуправа

8.2.3.Параглајдинг-полетиште са врха Овчара

Активности:Да би ово полетиште било у функцији међународне посете и представљало потпунији туристички производ саме дестинације неопходна је изградња платформе и партерно уређење читавог простора.

Временски оквир:2023-2025

Потребна средства: 50.000.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа

8.2.4. Одржавање и уређење планинарских и бицикличких стаза

Активности: Одржавање стаза, одржавање и обнова маркација и сигнализације, опремање одморишта, постављање информативних табли на улазима у стазе и насељеним местима, мапирање и издавање одговарјућих мапа и водича, обука водичке службе

Временски оквир:2023-2025

Потребна средства: 5.000.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа

8.2.5. Туристичка и саобраћајна сигнализација

Активности:Израда пројеката, набавка и постављање сигнализације,одржавање сигнализације

Временски оквир:2023-2025

Потребна средства: 5.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство надлежно за послове туризма, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство надлежно за послове тзрима, локална самоуправа

8.2.6.Уређење и опремање јавних површина у Овчар Бањи

Активности:Уређивање паркова, садња,кошење, резивање, набавка мобилијара и одржавање

Временски оквир:2023-2032

Потребна средства:10.000.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа

8.2.7.Акција чишћења

Активности:Организовање акције чишћења и санација дивљих депонија и сметлишта, као и уклањање отпада са других површина

Временски оквир:2023-2032

Потребна средства: 3.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа

8.3.Туристичка понуда

8.3.1.Вожња туристичким пловилима-катамаранима

Активности:Вожња туристичким бродима који промовише вредности подручја, опремање и уређење пристаништа, промоција, регистрација и одржавање пловила

Временски оквир:2023-2032

Потребна средства: 5.000.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа

8.3.2. Развој Еко-туризма у заштићеном подручју и непосредном окружењу

Активности:Едукација локалног становништва, регистрација домаћинства, опрема и уређење домаћинства, афирмација старих заната и локалних производа, презентација и промоција

Временски оквир:2023-2032

Потребна средства: 3.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство надлежно за послове из области пољопривреде шумарства и водопривреде, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа, НВО

8.3.3.Развој органске пољопривредне производње

Активности: Едукација локалног становништва, регистрација домаћинства, стручна помоћ и подршка, брендирање производа, презентација и промоција

Временски оквир:2023-2032

Потребна средства: 3.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство надлежно за послове из области пољопривреде шумарства и водопривреде, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа, НВО

IX ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПЛАНСКИХ НАМЕНА И РЕЖИМА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА

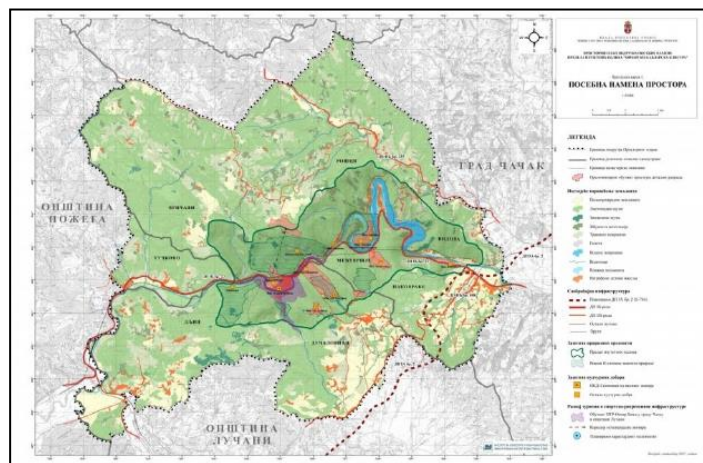
Влада Републике Србије донела је 29.07.2021. године нову Уредбу о проглашењу Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ која је објављена у „Службеном гласнику РС“ бр. 77/2021 од 30.07.2021.године, а ступила је на снагу 07.08.2021. године. Просторни развој клисуре и заштићеног подручја, усмерени су бројним просторно-планским документима: Просторним планом Републике Србије (ППРС) 2010-2014-2020, Регионалним просторним планом (РПП) Златиборског и Моравичког округа, Просторним планом града (ППГ) Чачка, Просторним планом општине (ППО) Лучани, Просторног плана подручја посебне намене (ПППН) Предела изузетних одлика (ПИО) „Овчарско-Кабларска клисура“ („Службени гласник РС“ бр 46/2019), Планом регуларне регулације (ПГР) за део насеља Овчар Бања на територији града Чачка, усвојеним 2013. године и Плана генералне регулације (ПГР) за део насеља Овчар Бања на територији општине Лучани.

Заштићено подручје Предео изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ има површину од 4.910,8 ha. На подручју Овчарско-кабларске клисуре установљени су режими заштите I степена (8,47 ha), II степена (1205,44 ha) и III степена (3696,89 ha). Границе заштићеног подручја дефинисане су Уредбом о заштити Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ („Службени гласник РС“ бр.77/2021).

У намени простора односу коришћења земљишта на површинама дефинисаним оквирним границама ППППН (97,5 км²) доминирају шуме и други вегетацијом обрасли терени са око 69%, затим пољопривредно земљиште са 26%, насеља и други антропогено измењени терени у функцији насеља и инфраструктуре 3% и најмањи део заузима водно земљиште са око 2%.

У обавату ППППН издвајамо следеће намене од значаја за концепцију планских решења:

- Предео изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“
- Објекти и простори споменика луре д великог ча (манасири Благовештење, Никоље, Сретење, Свете Тројице и метох манастира Сретење) и осталих културно историјских вредности
- Акумулације и објекти ХЕ „Овчар Бања“ и ХЕ „Међувршје“
- Подручје инфраструктурних коридора Државног пута I А-2
- Подручје коридора железничке пруге Краљево – Пожега
- Подручје коридора цевовода регионалног система за водоснабдевање „Рзав“
- Подручје коридора Државног пута I Б-23
- Подручје Бање „Овчар Бања“ („Службени гласник РС“ бр. 100/11)
- Објекти ЈП „Емисиона техника и везе“ на Овчару
- Објекти у функцији туризма, рекреације и спорта

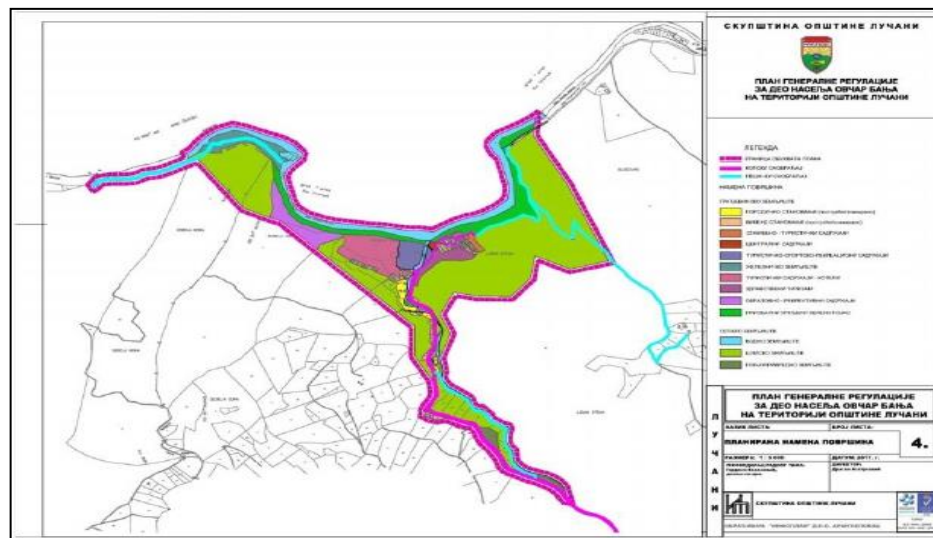
Слика 28.

План намене површина ППППН ПИО „Овчарско-Кабларска клисура“ (предлог дат приликом израде плана)

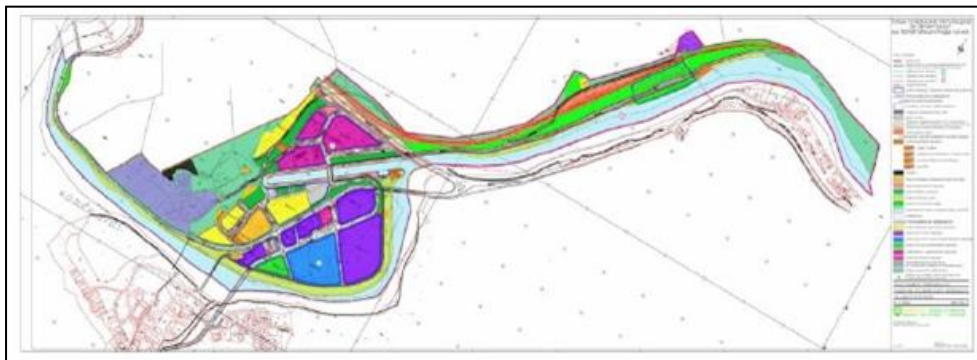
Плановима генералне регулације за насеље Овчар Бања које су донеле локалне самоуправе Чачак и Лучани (свака за свој део територије) планско подручје подељено је на следеће зоне:

- Зона бањско здравствених садржаја је намењена изградњи објеката бањског карактера у оквиру којих се могу организовати медицинско-рехабилитациони,

- терапевтско-релаксациони, смештајно, туристичко – угоститељски и слични садржаји
- Зона туристичких садржаја је намењена изградњи искључиво објеката туристичког карактера
 - Зона спортско-рекреационих садржаја је намењена организацији спортско рекреативних површина на отвореном које могу пртити мањи угоститески објекти са пратећим садржајима у виду свлачионица и санитарних чворова
 - Зона стамбено туристичких садржаја углавном подржава постојеће стамбене зоне које се овим плановима задржавају, а које у даљој реализацији треба да се трансформишу у објекте у функцији туризма
 - Зона пословања у функцији хидроелектрана је планирана на локацијама где тренутно егзистирају ови објекти и који треба да подрже функционисање хидроелектране. Постојећи објекти се могу заржати или реконструисати у циљу побољшања услова коришћења
 - Зона манастирског комплекса овим концептом се у потпуности задржава и све интервенције на постојећим објектима као и градња се могу вршити у складу са потребама Српске православне цркве и уз поштовање мера заштите споменика културе

Слика 29. План намене површина из ПГР дела насеља Овчар Бања на територији општине Лучани (предлог дат у поступку израде плана)

Слика 30. План намене површина из ППР дела насеља Овчар Бања на територији града Чачак

Планским актима предвиђене су активности уређења простора и односе се на:

- Изградња центра за посетиоце
- Изградња улазних станица/капија на Државном путу I Б-23 и Државном путу II Б-324
- Уређење видиковаца, зоне Бањског потока, планинарских, бицикличких и тематских (природњака, културно-историјска и авантуристичка) стаза, јавних чесама, риболовних стаза и заклона за чуваре и рибочуваре
- Пејсажно уређење и опремање простора /околине споменика културе
- Оспособљавање за безбедан саобраћај Видовског тунела
- Реконструкција висећих мостова
- Уређење паркинга и других пратећих садржаја
- Уређење параглајдинг полетишта на Овчару
- Модернизација ауто-кампа у Овчар Бањи
- Уређење постојећих непланских угоститељских садржаја и објеката на обалама акумулације Међувршје и Западне Мораве

Реализацијом планских решења омогући ће се дугорочна и одржива заштита природних вредности и културних добара, уз истовремени развој туризма и изградње спортско-рекреативних садржаја и комуналне инфраструктуре, унапређење живота локалног становништва стимулацијом постојећих и развојем нових делатности.

X. АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

10.1. Израда WEB презентације

Активности: Израда презентације, ажурирање и унос података

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 3.500.000,00

Извор финансирања: Управљач, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, НВО

10.2.Штампани материјал

10.2.1.Брошуре и мапе

Активности:Израда нових издања и обнављање тиража ранијих издања

Временски оквир:2023-2032

Потребна средства: 5.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, донатори, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач

10.2.2.Материјал за масовну поделу

Активности:Израда флајера, лимфета, постера, плаката, разгледница

Временски оквир:2023-2032

Потребна средства: 5.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, донатори, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач

10.2.3. Научне публикације и зборници

Активности:Израда зборника радова као јавног извештаја мониторинга заштићеног подручја у форми дво-годишњака Бележник Овчарско-Кабларске клисуре. Израда публикација о живом свету заштићеног подручја, о птицама, лептирима и тд. о флори Овчарско-Кабларске клисуре.

Временски оквир:2023-2032

Потребна средства: 3.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, донатори, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач

10.3.Сајмови

Активности:Наступи на сајмовима у земљи и иностранству

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 5.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, донатори, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа

10.4. Медјска промоција

Активности:Стално присуство у медијима, електронским и штампанима, информације о актуелностима, акцијама и репортажама о одликама заштићеног подручја

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 3.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, донатори, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа

10.5 Догађаји

10.5.1.Манифестације

Активности:Организација или помоћ у организацији програма и приредби који обогаћују понуду и промовишу вредности заштићеног подручја као што су Дани Патријарха Павла, Летњи дани културе, Ликовне колоније, Дани калиграфије и иконописа, Фестивал здравог духа, Трка са препрекама ОЦР, Трка два врха Чачка, Dry Tooling, Велика планинска трка, Рибарска такмичења, Пливачки маратон

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 10.000.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, Министарство надлежно за послове из области културе, Министарство надлежно за послове из области спорта, донатори, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа,Министарство надлежно за послове из области спорта, НВО

10.6.Организовање тематских предавања, трибина, изложби

Активности:Организација или помоћ у организацији програма и приредби који обогаћују понуду и промовишу вредности заштићеног подручја као што су предавања, трибине, изложбе, радионице, кампови

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 2.500.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, донатори, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, Министарство, локална самоуправа

XI . СТУДИЈСКА (ИСТРАЖИВАЧКА) ПРОГРАМСКА И ПЛАНСКА ДОКУМЕНТАЦИЈА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ

11.1. Просторни и урбанистички планови

План управљања спроводи се кроз планска документа по различитим планским областима. Просторно планирање, градња и уређење простора спроводи се на основу Просторног плана подручја посебне намене Предео изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ („Службени гласник РС“ број 46/2019). Обзиром да је заштићено подручје у периоду након поношења Просторног плана подручја посебне намене значајно повећало површину по заштитом потребно је покренути израду и доношење новог ППППН за ПИО „Овчарско-кабларска клисура“. Донета су и друга планска акта која се односе на ову територију и то Просторни план града Чачка, Просторни план општине Лучани, План генералне регулације (ПГР) за део насеља Овчар Бања на територији града Чачка, усвојеним 2013.

године и Плана генералне регулације (ПГР) за део насеља Овчар Бања на територији општине Лучани.

11.2. Програмска документација

Основни студијски документ који је полазна ,стручна основа за израду Плана управљања ПИО „Овчарско-кабларска клисура“ је Студија заштите Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“.

У области заштите и унапређења стања природних вредности примењују се смернице Извештаја мониторинга врста и станишта које врше стручне организације у сарадњи са службама управљача.

11.3. Израда Програма управљања

Према одредбама Закона о заштити природе за сваку годину се доноси Програм управљања ПИО „Овчарско-кабларска клисура“, којим се дефинишу неопходне мере и активности на годишњем нивоу, усклађене са важећим Планом управљања. Програм управљања се доноси до 15. новембра текуће године за следећу годину.

11.4. Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби

Управљач је донео Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ („Службени гласник РС“ број 25/23). и добио сагласност Министарства број: 110 -00 – 40/2022-04 од 17. марта 2023. године. Током периода важења Плана управљања у складу са потребама или изменама законских аката извржиће се измене и допуне наведеног Правилника.

11.5. Израда планова и програма одрживог коришћења ресурса

Управљач је корисник риболовних вода у границама заштићеног подручја. Донет је Програм управљања рибарским подручјем Предео изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ за период 2023-2032. година и добијена сагласност Министарства број 324-07-144/2022-04 од 18. октобра 2023. године. Нови Програм управљања рибарским подручјем за период 2033-2042. година донеће се годину дана пре истека важећег. На основу Програма управљања рибарским подручјем доносе се и на сагласност подносе Годишњи програми управљања рибарским подручјем за сваку годину понаособ и то до 1. децембра текуће године за наредну годину.

Шуме на територији Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ су у државном, манастирском и приватном власништву. За шуме у државном власништву донета је Основа газдовања шумама ГЈ Овчар-Каблар за период 2022-2031. година. У поступку је израда Основе газдовања за шуме у манастирском власништву, где је настао „застој“ због нерешених спорних питања реституције, али се решење очекује у скоријем периоду. За шуме у приватном власништву доносе се Годишњи планови газдовања шумама које израђује надлежна Шумска управа.

Ловиштима газдују ЛУ Чачак и ЛУ Лучани која доносе Ловне основе за период од 10 година.

11.6. Накнаде за коришћење заштићеног подручја

Управљач је донео Одлуку о накнадама за коришћење заштићеног подручја Предео изузетних одлика “Овчарско-кабларска клисура“ (Одлука УО број 23/21 од 13.12.2021.

године) и објавио је у „Службеном гласнику РС“ број 69/21. У складу са потребама вршиће се измене и допуне наведене Одлуке.

ХП . САРАДЊА И ПАРТНЕРСТВО СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ

План управљања за заштићено подручје „Овчарско-Кабларска клисура“, могуће је спровести само уз тесну сарадњу и партнерски однос са локалним становништвом, монашким заједницама, угоститељима, викендашима и другим заинтересованим субјектима. Сарадња мора бити стална од доношења планова и одлука до њиховог спровођења односно саме реализације на терену. Неопходан је стални контакт и благовремена информација. Поред тога треба радити на сталној едукацији свих категорија становништва како би се што боље презентовао значај и потреба заштите подручја. У том циљу Управљач ће организовати састанке, трибине, едукативне радионице за све интересне групе становништва, јер крајњи циљ је да заштићено подручје буде простор у коме или у чијој околини живе и раде људи који ово подручје осећају као своје и који у крајњем случају имају користи од њега.

ХПХ . АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА И НАЧИН ОЦЕНЕ УСПЕШНОСТИ ЊЕГОВЕ ПРИМЕНЕ

13.1. Рад чуварске службе, стручно усавршавање чувара природе и рибочувара, опремање чуварске службе

Временски оквир: 2023-2032. година

Потребна средства: 30.000.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, Министарство, научне и стручне установе, инспекцијске службе, полиција, тужилаштво, суд.

Ефекти рада чуварске службе мере се стањем на терену, донетим записницима и поднетим пријавама, бројем спречених недозвољених радњи и активности, комуникацијом са локалним становништвом и посетиоцима, нивоом сарадње са инспекцијским службама, полицијом и сарадницима из стручних организација. Успех у раду зависи од нивоа знања и обучености чувара, техничкој и материјалној опремљености службе и мотивисаности за рад чувара. Однос према раду и мотивисаност чувара је један од кључних услова за успешан рад службе, а везан је за више фактора где се издвајају висина зарада, притисци са различитих нивоа и страна, крајњи ефекти поднетих записника и пријава. Зараде које су на нивоу минималног личног дохотка за посао који је, ако се ради на прави чин, веома

комплексан, тражи различита знања и вештине, уз непријатности које носи поступање према прекршиоцима нису мотивишуће ни за тренутно запослене нити ће привући квалитетне људе за овај посао. Велики проблем представља и крајњи ефекат поднетих пријава, који се посебно односи на појаву „дивље градње“, где чувари трпе бројне непријатности у току својих поступања, па потом излазака на терен са инспекцијама, а да прекршиоци не буду адекватно кажњени, односно поступци се не доведу до краја.

13.2 Обележавање граница заштићеног подручја и значајних локалитета

Маркација и одржавање маркације спољних граница заштићеног подручја и граница по степенима режима заштите. Израда и постављање табли на улазима у заштићено подручје и на значајним локалитетима.

Временски оквир: 2023-2032. године

Потребна средства: 5.000.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, Министарство, РГЗ научне и стручне службе

Редовна годишња активност која се односи на обележавање граница подручја, зона заштите и значајних локалитета. Успешност реализације видљив кроз стање на терену, инфомисност стноништва, број прекршаја... Улови за спровођење активности су обезбеђена материјална средства, сарадња са стручним организацијама и рад чуварске службе.

13.3 Мониторинг врста (са посебним освртом на индикаторске врсте) и станишта, картирање природних вредности и утврђивање стања популације, израда регистра угрожених врста

Доношење и спровођење правих мера у циљу заштите и унапређења природних вредности директно су везане за континуирано праћење стања животне средине

Временски оквир: 2023-2032

Потребна средства: 26.600.000,00

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе.

Реализација ове активности зависи од обезбеђених материјалних средстава, сарадње са научним и стручним организацијама и квалитетног програма рада и истраживања. Ефекти су мерљиви кроз извештаје, базу података о природним вредностима, предложеним мерама, спровођењу тих мера и стањем на терену.

13.4 Наставак пројекта „Заштита шумске сове“

Годишњи мониторинг насељавања постављених кућица за сове, гнезђење, обрада података, израда и постављање нових кућица, прстеновање шумских сова, анализа исхране, презентација пројекта и евентуално едукативне радионице.

Временски оквир: 2023-2032. година

Потребна средства: 80.000,00 (по години)

Извор финансирања: Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци: Управљач, научне и стручне установе, Центар за маркирање животиња.

Најстарији пројекат активне заштите у Овчарско-кабларској клисури чија реализација зависи од обезбеђених финансијских средстава, сарадње са стручним институцијама, мотивисаности и посвећености чуварске службе. Ефекти видљиви кроз извештаје, број

постављених кутија за гнежђење, број запоседнутих кутија, број прстенованих јединки и опште стање популације шумске сове у ширем окружењу.

13.5 Пројекат заштите дивље орхидеје (*Anacamptis pyramidalis*)

Осмислити пројекте и ангажовати стручњаке како би се полигони где се налазе орхидеје детаљно истражити, према правилима вредновања и прикупљања података за одређивање NATURA 2000 подручја.

Временски оквир:2023-2032

Потребна средства: 2.000.000,00

Извор финансирања:Управљач, Министарство, локална самоуправа, конкурси и пројекти

Носиоци:Управљач, научне и стручне установе.

Р.еализација зависи од обезбеђених финансијских средстава, сарадње са стручним институцијама, мотивисаности и посвећености чуварске службе. . Ефекти су мерљиви кроз извештаје, базу података о природним вредностима, предложеним мерама, спровођењу тих мера и стањем на терену.

XIV . ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И ДРУГЕ МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШАВАЊЕ ПОВЕРЕНИХ ПОСЛОВА У УПРАВЉАЊУ ЗАШТИЋЕНИМ ПОДРУЧЈЕМ И НАЧИН ЊИХОВОГ ОБЕЗБЕЂЕЊА

На основу члана 69. Закона о заштити природе („Службени гласник РС” бр. 36/09 и 88/10, 91/10,14/16, 95/18-др. закон и 71/21), финансирање заштићеног подручја обезбеђује се из:

- 1) средстава буџета Републике Србије, аутономне покрајине, односно локалне самоуправе;
- 3) накнада за коришћење заштићеног подручја;
- 4) прихода остварених у обављању делатности и управљања заштићеним подручјем;
- 5) средстава обезбеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе;
- 6) донација, поклона и помоћи;
- 7) других извора у складу са законом.

Део буџетских средстава обезбеђује се из субвенција за заштићена природна добра од националног интереса, које се сваке године утврђују Законом о буџету Републике Србије и додељују управљачима заштићених подручја од националног интереса на основу посебне Уредбе Владе.

Право на коришћење ових средстава имају сви управљачи заштићених подручја од националног интереса, односно национални паркови и заштићена подручја проглашена уредбом Владе, а на основу Програма управљања заштићеног подручја за текућу годину на које министарство даје сагласност у складу са законом. План и Програм управљања морају

бити усаглашени, јер се Планом управљања, који се односи на период од десет година, одређују начин спровођења заштите, коришћења и управљања заштићеним подручјем, смернице и приоритети за заштиту, а Програмом управљања се ти задаци остварују за сваку годину за коју је и План донет.

Учешће субвенција у предрачунској вредности средстава потребних за реализацију програма управљања може износити до 80%, а додела врши се по захтеву за доделу средстава субвенција за заштићена природна добра које управљачи подносе на основу обавештења министарства надлежног за послове животне средине са којим закључују уговор о висини и начину коришћења односно намени тих средстава.

Средства субвенција за 2024. и 2025. годину биће опредељена у оквиру лимита на разделу министарства надлежног за послове заштите животне средине.

Политика расподеле средстава субвенција, у оквиру укупних средстава утврђених Законом о буџету, подразумева да Управљач заштићеног подручја у једној години може добити већа средства, а у другој мања, у зависности од значаја и приоритета субвенционисаних радова и активности, тако да та средства не морају имати континуирани раст у десетогодишњем периоду.

То значи да се лимити утврђени фискалном стратегијом на разделу Министарства надлежног за послове животне средине, у оквиру кога су и средства субвенција, не морају нужно односити на појединачне кориснике субвенција, већ та средства појединим управљачима могу бити значајно умањена а другим повећана, уколико се ради о завршетку започетих или започињању нових пројеката који су од општег интереса.

У складу са планираним активностима и задацима које треба да изврши Управљач у оквиру Плана управљања за период 2023. – 2032. године процењено је да су неопходна финансијска средства у износу од:

Период 2023-2032	Учешће			Свега
	Управљач	Буџет РС	Накнаде	
Средства	408.150.000,00	659.920.000,00	160.300.000,00	1.228.370.000,00

Динамички план је сачињен тако да се направи континуирано финансирање радова без одређених великих колебања укупних трошкова по годинама.

План трошкова обухвата следеће:

1. **Трошкови на изради управљачких докумената** (правилник о унутрашњем реду, план управљања, одлука о накнадама, програм управљања и извештај о остваривању програма);
2. **Трошкови на обележавању** (спољне границе, табле - ознаке);

3. **Трошкови чувања** (брutto зарада чувара, материјални трошкови чувара попут набавке униформе, израде легитимације, набавке горива, опреме);

4. **Трошкови уређења резервата и околине** (инфо табле, путокази, стазе, мобилијар, ложишта, дрвени мостови и реконструкција воденица);

5. **Трошкови презентације резервата** (израда WEB презентације, штампање публикације за посетиоце).

С обзиром да се План управљања ради за период од 10 година, као и да је тешко у овом тренутку предвидети трошкове у десетој години примене Плана управљања, за сваку годину дате су пројекције видова радова које треба урадити сходно планираним циљевима уз процену потребних финансијских средстава полазећи од садашњих јединичних трошкова.

У прилогу је табела у Excel-у и унети подаци се односе на финансијски план управљања, како десетогодишњи, тако и појединачно за сваку годину.

Литература:

1. ЗЗПС, (1999): Студија заштите "Предела изузетних одлика Овчарско кабларска клисура", Београд
2. Закон о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 исправка, 14/2016, 95/2018 – други закон и 71/21)
3. Уредба о проглашењу предела изузетних одлика "Овчарско-кабларска клисура" 77/2021
4. Уредба о еколошкој Мрежи („Службени гласник РС“, број 102/2010)
5. Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда („Службени гласник Републике Србије“, бр. 128/2014 и 95/2018 – други закон)
6. Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр.5/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016)
7. ИАУС, (2018): Просторни план Подручја посебне намене Предела изузетних одлика "Овчарско-кабларска клисура", Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Београд
8. ЈУ "Туристичка организација чачака" (2018): Бележник Овчарско-кабларске клисуре бр.9
9. ЈУ "Туристичка организација чачака" (2015): Бележник Овчарско-кабларске клисуре бр. Природњачки записи бр. 6/2
10. Закон о водама („Службени гласник РС“, број 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 – др закон)
11. РХМЗ, 2012-2020: Хидролошки годишњаци, Површинске воде за 2012-2020, Републички хидрометеоролошки завод, Београд
12. РХМЗ, 2015-2020: Метеоролошки годишњак, Климатолошки подаци за 2015-2020, Републички хидрометеоролошки завод, Београд
13. www.hidmet.gov.rs
14. www.mgsi.gov.rs
15. www.minpolj.gov.rs
16. www.zzps.rs
17. www.zzskv.rs

директор
ЈУ „Туристичка организација Чачка“

Војин Јаковљевић